

ÇİMENTO İŞVEREN

ÇİMENTO MÜSTAHSİLLERİ İŞVERENLERİ SENDİKASI YAYIN ORGANI

Atatürk diyor ki:

Türk Milletinin içtimali nizamını ihlâl e müteveccih (kamu düzenini bozmaya yönelik) didinmeler boğulmaya mahkûmdur. Türk milleti, kendinin ve memleketinin yüksek menfaatleri aleyhine çalışmak isteyen müfsit (bozguncu), sefil, vatansız ve milliyetsiz sebükmağzların (beyinsizlerin) hezeyanlarındaki gizli ve kirli emelleri anlayamayacak ve onlara mûsamaha edecek bir heyet-değildir.

Hakimiyeti Millîye Gazetesi, 08 Ağustos 1929

CİLT: 11
SAYI: 3
MAYIS 1997

GAZİ MUSTAFA KEMAL BULVARI 83/7 MALTEPE 06570 ANKARA

ÇİMENTO MÜSTAHSİLLERİ İŞVERENLERİ SENDİKASI

KURULUŞU

Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası: 28.11.1964 tarihinde;

Anadolu Çimentoları T.A.Ş.
Aslan ve Eskişehir, Müttehit Çimento ve Su Kireci Fabrikaları A.Ş.
Eskişehir Çimento Fabrikası T.A.Ş.
Ankara Çimento Sanayii T.A.Ş.
İzmir Çimento Fabrikası T.A.Ş.
Türk Çimentosu ve Kireci A.Ş.,

tarafından o tarihteki işkolları yönetmeliğinin 16 sıra numaralı
Çimento Sanayii İşkolunda faaliyette bulunmak üzere kurulmuştur.

ÜYELERİ

1964 yılında altı kurucu üye ile faaliyetine başlayan
Çimento Müstahsilleri İşverenleri Sendikası'nın
bugün 27 üyesi bulunmaktadır.

- > ADANA ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- > AKÇANSA ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
BÜYÜKÇEKMECE ÇİMENTO FABRİKASI
ÇANAKKALE ÇİMENTO FABRİKASI
- > ASLAN ÇİMENTO A.Ş.
- > AŞKALE ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- > BAŞTAŞ BAŞKENT ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- > BATICİM-BATI ANADOLU ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.
- > BATISÖKE- SÖKE ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- > BOLU ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.
- > BURSA ÇİMENTO FABRİKASI A.Ş.
- > ÇİMENTAŞ İZMİR ÇİMENTO FABRİKASI T.A.Ş.
- > ÇİMSA ÇİMENTO SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
- > DENİZLİ ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- > ESKİŞEHİR ÇİMENTO FABRİKASI T.A.Ş.
- > ELAZIĞ ALTINOVA ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- > GÖLTAŞ GÖLLER BÖLGESİ ÇİMENTO SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
- > KONYA ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.
- > MARDİN ÇİMENTO SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
- > NUH ÇİMENTO SANAYİİ A.Ş.
- > SET AFYON ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- > SET ANADOLU ÇİMENTOLARI T.A.Ş.
- > SET ANKARA ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- > SET BALIKESİR ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- > SET TRAKYA ÇİMENTO SANAYİİ T.A.Ş.
- > ÜNYE ÇİMENTO SANAYİİ VE TİCARET A.Ş.
- > YİBİTAŞ LAFARGE NEVŞEHİR ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
- > YİBİTAŞ LAFARGE ORTA ANADOLU ÇİMENTO SANAYİ VE TİCARET A.Ş.
ÇORUM ÇİMENTO FABRİKASI
HASANOĞLAN ÇİMENTO FABRİKASI
HAZIR BETON TESİSLERİ
SAMSUN ÇİMENTO FABRİKASI
SİVAS ÇİMENTO FABRİKASI
- > YİBİTAŞ YOZGAT ÇİMENTO FABRİKASI A.Ş.

AMACI

Sendikamızın amacı, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, mevzuat çerçevesinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak, geliştirmek, aralarında karşılıklı yardımlaşmalarını sağlamak, iş kolunda kurulmuş ve kurulacak olan işyerlerinin verimli ve ahenkli çalışmasına yardımcı olmak, üyelerini temsil etmek, toplu iş sözleşmesi akdetmek, çalışma barışını kurmak ve devam ettirmek; bu amaçla Türkiye çapında faaliyette bulunmaktır.

Bu amacın gerçekleştirilmesi için, Devletin Ülkesi ve Milleti ile bölünmez bütünlüğünün milli egemenlik ve Cumhuriyetin korunması ve Atatürk ilkelerinin yaşatılması, demokratik ilkelere aykırılıktan faaliyet göstermesi asıldır.

ISSN 1300-3526

ÇİMENTO İŞVEREN

ÇİMENTO MÜSTAHSİLLERİ
İŞVERENLERİ SENDİKASI

tarafından iki ayda bir yayınlanır.

MAYIS 1997
CİLT 11 - SAYI 3

ÇİMENTO MÜSTAHSİLLERİ
İŞVERENLERİ SENDİKASI

Adına
İMTİYAZ SAHİBİ
A. Mesut EREZ

SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Av. İ. Sancar BAYAZIT

İdare Yeri

Gazi Mustafa Kemal Bulvarı,
Akyol İşhanı, 83/7-8
06570 Maltepe / ANKARA
Tel : (0.312) 231 1952 - 231 1953
Telefax : (0.312) 231 0322

ÇİMENTO İŞVEREN

Basın Ahlâk Yasası'na
Uymayı Taahhüt Eder.
Dergide Yayınlanan Yazıların
Her Hakkı Saklıdır.
Yazılı İzin Alınmadan
İktibas Edilemez.

Dergiye Gönderilen Yazılar
Yayınlanmasa Dahi İade Edilmez.

Dergiye gönderilen Yazılar, Yazarın
Kişisel Görüşüdür.
Çimento Müstahsilleri
İşverenleri Sendikası'nı
Bağlamaz.

BASKI

ÜNAL OFFSET

G.M.K. Bulvarı, 83/Zemin
06570 Maltepe / ANKARA
Tel : (0.312) 229 8247 - 230 6186
Fax : (0.312) 230 0762

İÇİNDEKİLER

**SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU
BAKIMINDAN ÜÇÜNCÜ ÜLKE
VATANDAŞLARININ AVRUPA BİRLİĞİ VE
AVRUPA İKTİSADİ BÖLGE ÜYESİ
DEVLETLERDEKİ KONUMU**

Genel Rapor

Prof.Dr. Bernd von MAYDELL
Çeviren: Prof.Dr. Tankut CENTEL

3

HABERLER

13

KARAR İNCELEME

KÖŞESİ

Vedat LAÇİNER

22

HUKUK

29

İSTATİSTİK

32

Çimento İşveren Dergisi Yayın Kurulu

- ↪ Prof. Dr. Yusuf ALPER
- ↪ Prof. Dr. İsmail ATAAY
- ↪ Prof. Dr. Tankut CENTEL
- ↪ Prof. Dr. Toker DERELİ
- ↪ Prof. Dr. Nusret EKİN
- ↪ Prof. Dr. Münir EKONOMİ
- ↪ Prof. Dr. Ahmet KUMRULU
- ↪ Prof. Dr. Fevzi ŞAHLANAN
- ↪ Prof. Dr. Nahit TÖRE
- ↪ Prof. Dr. A. Can TUNCAY

Dergimizde yayımlanmak üzere, sendikamıza gönderilen makale ve karar inceleme yazıları yukarıda isimleri, soyadı alfabetik sırasına göre yer alan öğretim üyelerinden en az biri tarafından yayınlanabilirlik açısından incelenmektedir.

SOSYAL GÜVENLİK HUKUKU BAKIMINDAN ÜÇÜNCÜ ÜLKE VATANDAŞLARININ AVRUPA BİRLİĞİ VE AVRUPA İKTİSADİ BÖLGE ÜYESİ DEVLETLERDEKİ KONUMU Genel Rapor *

Prof.Dr. Bernd von MAYDEL

Max Planck Uluslararası Sosyal Güvenlik Hukuku Enstitüsü Müdürü (Münih)

Çeviren: Prof.Dr. Tankut CENTEL

Istanbul Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

I. İNCELEME KONUSU OLAN SORUN

1. İlgili Kişiler

AET-Sözleşmesi m. 48; sosyal güvenlik alanında ayrıntılı bir eşgüdüm sistemi getirmek suretiyle, Avrupa Birliği (AB) içinde işçilerin serbest dolaşım özgürlüğünü güvencelemektedir. Anılan sistem, daha önce sadece AB üyesi devletlere uygulanmış; ancak, daha sonra 1 Ocak 1994 tarihinden itibaren, Avrupa İktisadi Bölge (AİB) de dahil edilmiştir. Söz konusu kurallar bütününün – üçüncü ülke vatandaşları olarak adlandırılan – üye olmayan devletlerin vatandaşlarını da ne ölçüde etkileyeceği, bu raporun konusuna girmektedir. Önemli olan husus, ilgili ülkedeki uygulanabilir olan yasal önlemler yüzünden ortaya çıkan üçüncü ülke vatandaşlarının sosyal güvenlik hukukuna ilişkin konularını araştırmak ve bu arada Topluluk hukukunu dikkate almaktır. Başlıca sorun; uygulanacak olan ulusal

hukukun, üçüncü ülke vatandaşlarına karşı ayırım yapıp yapmadığı noktasında toplanmakta ve kendi vatandaşlarına oranla onların daha az lehinde davranıyorsa, ayırım sözkonusu olmaktadır.

Ulusal raporların (bak. sözgelimi Hollanda ve Almanya Raporları) içeriğinden, AB ve AİB üyesi devletlere oranla çok daha fazla sayıda vatandaş olmayan kişinin üçüncü ülkelerden geldiği ortaya çıkmaktadır. Özellikle, Türklerin oranı çarpıcıdır. Üçüncü ülke vatandaşları kategorisi, bu kişilerin oturdukları ülkedeki *yabancılar hukukuna* ilişkin yasal statülerine ilişkin konularda ayırdedilebilir. Bu nedenle, oturma izni bulunan vatandaş olmayanları, yani hoşgörülen vatandaş olmayanları, ülkede yasaya aykırı biçimde yaşayan vatandaş olmayanlardan (bu fark konusunda bak. sözgelimi Hollanda Raporu) ayırdetmek mümkündür. Münferit nitelikteki bazı ulusal

(*) Social Security in Europe, Equality between nationals and non-nationals, European Conference Oporto November 1994, Lizbon 1995, 137-154'den çevirilmiştir.

yasal düzenlemeler, bu bağlamda daha da titiz farkları gözetmektedir.

Bu inceleme, sadece ilgili devlette yasal olarak yaşayan, yani oturma iznine sahip bulunan vatandaş olmayanları ele alabilir. İnceleme, muhtemelen daha çok zamanı gerektirecek olduğu için, *yabancılar hukukuna* ilişkin sorunları kapsama alamamıştır. Bununla birlikte, böyle bir sınırlama; vatandaş olmayanın oturduğu ülkende sosyal güvenlik yönünden korunmaya hakkı olup olmadığını belirlemede, çok sayıdaki kısıtlamalarıyla *yabancılar hukukunun* kesin önem taşıdığına ilişkin görüşümüzü değiştirmektedir. En uç olayda hukuk, vatandaş olmayanın sınırdışı edilmekle sosyal güvenlik yardımlarını talep edemeyeceği sonucuna varabilir. Aynı şekilde, sosyal güvenlik hukukunun, vatandaş olmayanın statüsünü düzenlemesi ve taleplerin tanınmasını, vatandaş olmayanın yasaya uygun biçimde ilgili ülkede yaşaması koşuluna bağlaması mümkündür (bak. sözgelimi Hollanda Raporu).

Yabancılar hukukunu esasen gözönünde tutmadığımız için, sığınma isteğinde bulunan veya sığınmacı olarak tanınmış kişiler ve vatansızlar gibi özel kişi kategorilerinin yasal statüsünün daha ayrıntısına girmek mümkün olmamıştır.

2. Kapsanan Sosyal Güvenlik Yardım Kategorileri

İnceleme kapsamındaki tüm AB/AİB üyesi devletler, değişik münferit rejimleri kapsayan karmaşık sosyal güvenlik yardım kategorilerine sahiptir. Bundan sonra, sorun, tüm bu münferit rejimlerin incelenmesinin gerekip gerekmediği olmuştur. Burada sınırlamaya gidilmesi, zorunlu ve aynı zamanda haklı görülmüştür. Biryandan, tüm münferit sosyal güvenlik yardım rejimlerinin karşılaştırmalı analizi, son derece büyük bir zaman ve personel giderini gerektirmekte olup, her ikisi de bu ölçüde elde mevcut değildi. Diğer yandan, 1408/71 sayılı AET-Tüzüğü'nün varlığı, bu tüzüğün kapsadığı yardım rejimlerine ilişkin araştırmaları kısıtlamayı yerinde bulur görmekteydi.

Bu, sözgelimi, Tüzük tarafından içerilmekte olan sosyal yardımın hesaba katılmadığı anlamına gelmektedir. Bununla birlikte, sosyal yardım, sözgelimi Danimarka ve Hollanda gibi birçok ulusal raporda belirtilmiştir. Bu alanda vatandaşlığa bağlı belli farkların gözetildiği, sözkonusu raporlarda gösterilmiştir. Anılan soruna ilişkin seçkin görüşler, aşağıda belirtilecektir.

"*Sosyal Güvenlik Hukuku* Bakımından Konum"dan sözeden incelememizin başlığı, konuyu formüle edişi açısından çok geniştir. Bu durum, diğerleri arasında, hukuki sorunla sınırlı olarak konuyu ayrıntılı ele alan Danimarka Raporu'nda haklı biçimde belirtilmiştir.

II. BU RAPORUN TEMELİ: ULUSAL RAPORLAR

İncelemenin AB ve AİB üyesi devletlerde herkese ulusal hukukun uygulanmasının cari olduğu AB ve AİB üyesi devletlerdeki yasal durumları ele alacağı ümit edilecek olduğunda, ulusal raporlar zorunlu olarak böyle bir özeti alt çalışmasını oluşturmaktadır. Bu nedenle, yazar, sözkonusu ulusal raporlara bağlı kalmış ve kendisindeki herhangi bir karşılaştırmalı hukuk araştırmasına başvuramamıştır. Aynı zamanda bu, kendi analizinin sadece, Ağustos 1994 sonuna kadar konan süre içinde gönderilen ulusal raporlara ait ülkeleri kapsayabildiği anlamını taşımaktadır. Anılan tarihten sonra ulaşan raporlar, sadece kısmen gözönünde bulundurulabilmiştir. Sonuç olarak, bu genel rapor, sadece geçici niteliktedir. Sonradan teslim edilen ulusal raporlar, Porto'da sunulacak olan sonuç bildirisinde biraya getirilecektir.

III. YETKİN YASAL KAYNAKLAR

Üçüncü ülke vatandaşlarının sosyal güvenlik hukukuna ilişkin statüleri bakımından önemli bulunan tüm hukuk kuralları, ulusalüstü hukukun dışında, bu incelemede gözönünde bulundurulmaktadır. Bu durum, anayasa hukukunun, ikili ve çok taraflı sosyal sigorta anlaşmalarının ve diğer uluslararası kuralların yanısıra, ulusal pozitif hukuku ve –konuyla ilgiliye– içtihat hukuku-

nu kapsamakta ve sözkonusu yasal kaynakların herbiri de, doğal olarak, çok farklı ağırlık taşımaktadır.

Bu rapora dahil edilmeyen ulusüstü hukuk, aynı zamanda Avrupa Topluluğu'nun sözcümlerini Türkiye, Fas, Cezayir, vb. gibi üçüncü ülkelerle yaptığı anlaşmaları kapsamaktadır. Üçüncü ülke vatandaşları, uygun zamanı seçmekte ve sosyal güvenceleri bakımından Topluluk vatandaşlarıyla eşit işlem görmek üzere tekrar sözkonusu anlaşmalardan yararlanmaktadır. Böylece birçok durumda, bu nitelikteki hukuki uyumsuzlukları görmesi için, Adalet Divanı'na başvurulmuştur (bak. sözcümlerini C-58/93 Olayı).

1. Anayasa Hukuku

Anayasanın kişiye bağlı ve zorlayıcı gücü olan bireysel hakları mı tanıdığına yoksa yalnızca yasakoyucuya gönderme mi yaptığına ilişkin konumuzla ilgili olarak, bir devlet anayasası herhangi bir bağlantı taşıyabilir. Şu da var ki; anayasanın, sözcümlerini sosyal hakların biçimi olmak üzere, sosyal güvenliğe ayırdığı yer konusunda farklılıklar mevcuttur. Temel nitelikteki sosyal hakları tanımlamasa da, anayasa hukukunun sosyal güvenlik için özellikle önemli olduğu bir ülke örneğini, Almanya Federal Cumhuriyeti oluşturmaktadır. Nitekim, "Temel Yasa" olarak adlandırılan Alman Anayasası, bireyin devlete karşı ileri sürebileceği temel hakları kapsamaktadır. Bu yüzden, örneğin yasakoyucunun dışarıda yaşayıp vatandaş olmayan emeklilere yapılan yaşlılık yardımlarını ne ölçüde sınırlandırabileceği konusunda olmak üzere, Alman anayasal olay hukuku birçok konuya ilişkin kararı içermektedir (bak. Almanya'nın ulusal raporu). Anayasanın sosyal güvenlik alanında da büyük bir ağırlığa sahip bulunduğu diğer ülkeler olarak, sözcümlerini Fransa, İtalya ve Avusturya gösterilebilir; sosyal hakların anayasa içinde biraraya getirilmesi ve kabul edilmesi hazırlıkları, Finlandiya'da sürdürülmektedir. Tam tersine olan, karşıt yöndeki örnekleri ise, İrlanda ile İngiltere oluşturmaktadır. Lüksemburg'da da, sosyal güvenlik

alanında anayasaya, sadece açıklayıcı önem verilmektedir.

2. Uluslararası Hukuk

Bu incelemenin kapsadığı devletlerin tümü, vatandaş olmayanların yasal statüsünü etkileyici uluslararası taahhütlere girmişlerdir. Ancak, bu tür taahhütlerin uygulama alanı ve ağırlığı, çok değişebilir. İlk olarak belirtmek gerekirse, ikili ve çok taraflı sosyal sigorta anlaşmaları, âkit devletler ile bunların vatandaşları arasındaki ilişki bakımından, çoğu kez esas olarak 1408/71 sayılı Topluluk (AET) Tüzüğü tarafından kurulanla mukayese edilebilir bir yasal durum yaratmaktadır. Bununla birlikte, sözkonusu anlaşmaların âkit devletlerle sınırlanmasından buyana, yeknesak bir ortak sistem yaratılmamaktadır. Bu durum; sözcümlerini, değişik devletler içinde tamamlanan sigortalılık süresinin toplamı (ikili anlaşmaların ikili veya çok taraflı etkileri) bakımından, önemli olabilir. Diğer yandan, çok taraflı sosyal sigorta anlaşmaları, uygulama alanları âkit devletlerle sınırlı olmakla birlikte, çok taraflı bir etkiye sahiptir. Çok uzağa erişir etkisi olan bu tür anlaşmalardan birisi, Nordik sosyal güvenlik sözleşmesidir. Bunun gibi, üçüncü ülkelerden gelen aile üyelerinin konumu da, farklı düzenlemelere konu olmaktadır. 157 sayılı Sözleşme aracılığıyla ikili sözleşmelerde yeknesak bir yapı kurmaya ilişkin Uluslararası Çalışma Bürosu (UÇB)'nin çabaları, sözkonusu sözleşmenin sadece iki devlet (İspanya ve İsveç) tarafından onaylanmış bulunması nedeniyle, şimdiye dek gerçek bir öneme sahip olmamıştır.

İkili anlaşmaların dışında, Birleşmiş Milletler ile UÇB ve Avrupa Konseyi tarafından oluşturulmuş bulunan çok taraflı anlaşmalar ile diğer uluslararası belgeler mevcuttur. Bu incelemenin kapsadığı devletlerin tümü, sözkonusu uluslararası belgelerin bir bölümünü onaylamıştır. Bu husus, birçok münferit raporda belirtilmiştir. Bununla birlikte, bunların çoğu, olayımızda üçüncü ülke vatandaşları olmak üzere, ilgililerin yasal durumuna ilişkin somut etkileri tartışmamaktadır. Sözkonusu durum, anılan uluslararası bel-

gelerin çoğunluğu itibariyle devletin yükümlülüklerini tanımlaması ve bireyin sübjektif haklarını ise belirtmemesi olayına bağlanabilir. Bu da, sırayla yasal etkilerin sürekli sadece dolaylı nitelikte olduklarını göstermektedir. İmdi, burada sadece bir geçici açıklamaya yer verilmekte; tartışılan konu, daha fazla incelemeyi gerektirmektedir. Sosyal güvenlik alanındaki uluslararası standartlara ilişkin bu tür sorunlar, Münih yakınındaki Tutzing'de Enstitümüzce tam bu ay yapılacak bir uluslararası konferansda ele alınacaktır.

3. Ulusal Pozitif Hukuk ve Tali Mevzuat

Uygulama alanı ve önem konusunda ulusal pozitif hukuk ile tali mevzuat, uluslararası ve öncelikle ulusalüstü hukukun durmadan artan ağırlığına rağmen, halen en önemli hukuk kaynaklarını oluşturmaktadır. Pozitif hukuk, biryandan merkezi hükümetin ve diğer yandan da federe devletlerin ya da belediyeler ve köy yönetimleri gibi öteki devlet alt bölümlerinin kabul ettiği hukuki normlara ilişkindir. Devletin yapılanmasına bağlı olarak, yasa yapma ile idareye tanınan ağırlıklar, herbiri ayrı ayrı farklı biçimde dağıtılmış olabilir. En ileri düzeyde yerinden yönetim düzeni, sözgelimi Danimarka'da görülmekte; Fransa ise, bunun karşıt örneğini oluşturmaktadır. Anılan farklılıklar, bu yüzden az ya da çok yeknesak bulunacak olan yasal uygulamayı etkilemektedir. Sosyal ampirik araştırmalar yapılmazken; vatandaş olmayanların yaşadığı üzere, yasal gerçeklik bakımından özellikle önemli bulunan idari uygulama için ulusal raporlar, anlaşılır biçimde sadece çok az şeyi burada kanıtlamaya yeterliydi. Sözkonusu görüş, birçok raporda (sözgelimi, Hollanda Raporu'nda) açıkça belirtilmiştir.

4. İçtihat Hukuku

İçtihat hukukunun rolü, münferit devletlere göre oldukça değişiktir. Mahkemelerin temel kuruluşu ile yasayıcı güçlerin bunlara verdiği görevler hariç olmak üzere, mahkemelerin ve bunların kararlarının, giderek karmaşıklaşan bir dünyada giderek ağırlık kazandıklarını belirtebi-

liriz. Olay hukukundan, örneğin Hollanda Raporu'nda, açıkça bir hukuk kaynağı olarak sözedilmiştir. Vatandaş olmayanların yargı yoluna başvurmalarının birçok raporda özellikle vurgulanışı, bu yüzden çok önemlidir.

IV. İNCELEMENİN KAPSADIĞI SOSYAL GÜVENLİK DÜZENLERİNİN ÇEŞİTLİLİĞİ

İnceleme tarafından kapsanan 17 devlet, çok değişik sosyal güvenlik hukuku düzenlerine sahiptir. Bunları Bismarck modeli, Beveridge modeli ve Nordik model olarak adlandırılan sosyal güvenlik modellerine göre ayırıp sınıflandırmaya başlayabiliriz. İmdi, münferit devletlerin bu çizgilere göre gerçekten sınıflandırılıp sınıflandırmayacağı konusu, kuşkulu kalmaktadır. Günümüzde tüm devletler, tarihi evrim içinde gelişen ve değişik unsurlarca nitelenen karma rejimlere sahiptir. Bunlar, herşeyden önce karıştırıldıkları şekil bakımından, birbirlerinden ayrılmaktadır.

Bunu, sosyal güvenlik rejimlerini sistemleştirmek ve nitelendirmek için, tarihi modellerden hareket edemeyişimiz izlemektedir. Ancak, böyle bir rejimin merkezi görevlerinin, mevcut ulusal düzen içinde nasıl çözüldüğü sorulmak gerekir. Bu sorular:

- Sosyal koruma rejimlerinde kapsanan kişi kategorisi;
- Kapsanan risk ve gereksinim durumları;
- Örgütlenme;
- Fon oluşturma; ve
- Yardım türleri ile bunların nasıl yapılandırıldığı;

konularını ilgilendirmektedir.

Bu konuda, sadece çok önemli olan şeyler sıralanmıştır; ayrıca, alt ayrımlara gidilmesi mümkündür ve herhalükârda makuldür.

Konumuz bakımından, bir koruma rejiminin kapsadığı kişi kategorisinin sınırlanması, özellikle önemlidir. Burada, değişik düşüncelerin yer alması mümkündür. Sınırlama, gelir getirici faaliyetin veya çalışmanın ya da ikametinin veya

oturmanın yahut vergi yükümlülüğünün yerine, vatandaşlık üzerine kurulabilir. Tüm bu ölçütler, farklı sosyal güvenlik yardım kategorileri için değişik hususları öngören bazı durumlarda birlikte, bir rol oynar. Primsiz rejimlerde, ilgilinin ikameti ve bazen de vatandaşlığı belirleyici ölçütü oluştururken; sosyal sigortalar, kural olarak, bir çalışma ilişkisine veya gelir getirici faaliyete bağlıdır. Söz konusu bakış açısı, çok ayrıntılı olarak, aşağıda tartışılmaktadır. Tüm halkın ya da sadece münferit grupların korumadan yararlanmasına ilişkin kapsam sorunu bakımından, daha önce belirtilen ölçüt üzerinde ilerleyerek, tipik olarak "yurttaş" primsiz rejimi (örneğin, tüm oturanları kapsayacak biçimde) olarak adlandırılan evrensel bir yaklaşım ile belirli çalışan grupların değişik rejimlerce kapsadığı sosyal sigorta rejimleri içindeki kategorik yaklaşımları birbirinden ayırdetmek gerekir.

Ulusal raporlarca gösterildiği üzere; fon oluşturma sorunu, aynı biçimde inceleme konusu bakımından, oldukça önemlidir. Fon kaynakları, öncelikle devlet bütçesinden aktarılan vergi gelirleri ile sosyal sigortalanan kişilerden ve işverenlerden alınan primlerdir. Çoğu kez, karma modeller mevcuttur. Vergilerle finanse edilen sistemler; yardım koşulunu, sözgelimi yurtdışında bulunma durumunda, vatandaşlıkla sınırlama eğilimi içindedir. Bu tür sınırlamalara, prim temeline dayalı rejimlerde nadiren raslanır.

Ulusal raporların herbiri, incelenen sosyal güvenlik rejimlerinin kısa bir toplu bakışını göstermekte ve bu arada, sistemler arasındaki büyük farklılıkları örneklemektedir. Bununla birlikte, vatandaş olmayan kişilerin sosyal güvenlik hukukuna ilişkin konuları hakkında kabul edilen kararlar, ayrıntılı biçimde aşağıda gösterilen belli ortak özelliklere sahiptir. Söz konusu durum, burada birleştirici etkiye sahip bulunan uluslararası hukukun etkisi yüzünden ortaya çıkmış olabilir.

V. ÜÇÜNCÜ ÜLKE VATANDAŞLARIYLA İLGİLİ DÜZENLEMELER

Münferit devletler içinde mevcut bulunan farklı düzenlemelerin yinelenildiği, ulusal raporlar-

dan sonuç olarak çıkarılabilir. Değişik hukuk kaynaklarına ilişkin düzenlemeleri ayrı ayrı belirterek ilerlemeliyiz. İncelenecek olan husus, konuyla en çok ilgili ölçütün AB ve AİB üyesi devletlerde nasıl düzenlendiğidir. Konuyla ilgili bu tür ölçüt, üçüncü ülke vatandaşının sosyal sigortalar rejimine dahil edilmesi sorunu gibi, üçüncü ülke vatandaşına oturduğu ülkede yapılan yardımların ve bunların diğer bir devlete nakli halinin de özünü oluşturmaktadır.

1. ÜÇÜNCÜ ÜLKE VATANDAŞLARININ Sosyal Güvenlik Rejimine Dahil Edilmeleri

Sosyal güvenlik rejimleri; esas olarak, rejimin uygulanacağı koşulları (sözgelimi oturma, oturma veya vergi yükümlülüğü) yerine getirdikleri takdirde, vatandaş olmayanları kapsamı içine dahil etmektedir. Böylece, ilke olarak, vatandaşlığın bir önemi yoktur. Bununla birlikte, söz konusu esastan ayrılan birçok örnek ve istisna mevcuttur.

Sözgelimi İspanya gibi münferit ülkeler, daha baştan kendi vatandaşları ile vatandaş olmayanlar arasında esaslı bir ayrıma gider. Böylelikle, İspanya'da vatandaş olmayanlar; ancak tek tek gösterilmiş bazı devletlerin vatandaşı oldukları takdirde, *Sosyal Güvenlik Hakkındaki Genel Yasa* bakımından vatandaşlarla eşit bir konuma gelmektedir. Aksi takdirde, eşit davranmayı öngören bir sosyal sigorta anlaşması, uluslararası bir sözleşme ya da diğer herhangi bir düzenleme biçimindeki özel koşulların varlığı gerekmektedir (ayrıntılı bilgi için bak. İspanya Ulusal Raporu).

Öncelikle primli rejimlerde olduğu üzere sosyal güvenlik yardım sistemi ikamete bağlandığında, sınırlamalar çoğu kez dar bir ikamet tanımından kaynaklanır. Sözgelimi, belli bir süre oturmuş olma gibi sosyal güvenlik hukukundan kaynaklanabilecek bu tür sınırlamalar, uygun koşullar altında ikamet oluşturulmasını gerektirir. Bu bağlamda, en az 12 aylık oturma niyeti (ve gerektiğinde, izin), İsveç'te ikamet oluşturmak için şarttır. Benzer bir düzenlemeye, örneğin Finlandiya'da raslanmaktadır. İkamet konu-

sundaki bu tür zamanla ilgili sınırlamalardan ayrı olarak, ayrıca yardımlardan yararlanmaya ilişkin süre koşulları da sözkonusudur. Bunlar, bunu takiben tartışılacaktır.

Sosyal güvenlik hukukuna ait sınırlamalardan başka, *yabancılar hukukundan* kaynaklanan engelleri de gözönünde bulundurmalıyız. Sonuncuların burada daha ayrıntısına girilemeyecek olmasına rağmen, yine de bunların önemi yabana atılamaz. Bir yandan, *yabancılar hukuku*, ilgili ülkeye göçü sınırlayabilir. Dahası, yabancılar hukuku; gayri meşru kalındığını ileri sürmek veya olsa olsa buna katlanmak suretiyle, oturma izni vermektен kaçınılmasına olanak tanıyabilir (bak. sözgelimi Hollanda Ulusal Raporu). Bununla birlikte, gayri meşru kalma; kural olarak, ikamet oluşturma anlamına gelmez. Bu gibi durumlarda, yerel mercilerin kalma konusunda gösterdikleri anlayışın ne ölçüde yeterli bulunabileceği, kesin olarak belirtilememekte ve sürekli uyumsuzluk konusu olmaktadır (bak. Hollanda Raporu).

İkamet mercii ile sosyal güvenlik yardımları arasındaki özel bir bağlantı, sosyal yardım alanında sözkonusudur. Çok sayıda devlette, vatandaş olmayan birisi sosyal yardıma gereksinme duyduğunda, oturma iznini yitirmektedir. Bununla birlikte, sosyal yardımın 1408/71 sayılı AET-Tüzüğü'nde yer alan eşgüdüm sistemine dahil olmayışı yüzünden, Topluluk vatandaşları ile üçüncü ülke vatandaşları arasında ayırım yapılmamaktadır. Sözkonusu görüşün ayrıntısına, burada girilmeyecektir.

Kural olarak sosyal sigorta rejimlerinin temeli ni oluşturan ülke içi istihdamda vatandaş olanlar ile olmayanlar, genellikle burada farklı işlem görmektedir. Bu yüzden, ülke içinde ücretli ya da bağımsız çalışan tüm kişiler, sosyal sigortalar rejimine dahildir. Sözkonusu kuralın istisnalarını, ülkelerarası statüye sahip kişiler (elçilik ile konsolosluk çalışanları) ile yabancı işletmeler tarafından ülke içine geçici olarak yollanmış olan ya da ülke içinde sadece geçici olarak istihdam edilmiş bulunan kişiler oluşturmaktadır

(bak. sözgelimi Danimarka Raporu). Topluluk mevzuatında hükümet bağlantısı olarak şekillenen bu istisnalara, birçok uluslararası anlaşma ile iç yasal düzenlemede raslanılmaktadır. Gerçek sosyal sigortalar hukuku, İhtiyari sigortaya girme olayında olduğu üzere sadece çok az sayıdaki sınır konuda, ülkesel bağlantı ilkesinden çalışılan yere doğru uzaklaşır. Bu yüzden, örneğin Almanya ya da Hollanda gibi çok az sayıdaki ülkede, üçüncü ülke vatandaşları için getirilmiş, kendi vatandaşlarına uygulanan koşulları değerden düşürücü ihtiyari sigorta hakkı sınırlamaları mevcuttur. Farklılıklar, daha çok, gelişmekte olan ülkelerdeki gönüllü işçilerin sigorta yükümlülükleri ve cankurtaranların kaza sigortası bakımından sözkonusudur (bak. Avusturya Raporu). Bunun ötesinde, vatandaş olmayanların kendi vatandaşlarından daha yüksek sigorta primleri ödemesini öngören düzenlemeler vardır (Hollanda'daki ihtiyari yaşlılık ve ölüm sigortası örneğinde olduğu üzere; ancak, buradaki eşit olmayan işlemler ortadan kaldırılmalıdır).

Burada tekrardan, oturma izninin verilmemesi suretiyle üçüncü ülke vatandaşları için engel yaratabilen kısıtlamalar, *yabancılar hukukundan* da kaynaklanabilir. Bunun dışında, üçüncü ülke vatandaşlarının, AB vatandaşlarından farklı olarak, talep ettikleri ve iş piyasasının içinde bulunduğu koşullar gerekçe gösterilerek reddedilebileceği çalışma izni gereksinimlerinden de diğer bazı engeller doğabilir. Bu suretle, işverenin çalışma izni bulunmaksızın vatandaş olmayan kimseleri işe alamayışı yüzünden, istihdam engellenebilir (bak. sözgelimi Hollanda, İtalya ve Almanya raporları).

Çalışma izni *olmaksızın* istihdam, ek bir sorundur. Burada bu tür istihdamın, sosyal sigorta yükümlülüğüne yolaçıp açmadığını sormalıyız. Sosyal sigortalar hukukunun, etkin bir iş sözleşmesiyle değil de, gerçek istihdamla bağlantılı bulunduğu belirlenecek olduğunda; bu soru, elbette olumlu olarak yanıtlanabilir. Bununla birlikte, ulusal raporlar, bu konuda herhangi bir açıklık taşımamaktadır (ancak bak. bu sorunu belirten Hollanda Raporu).

2. AB/AİB Devletlerinde Yaşayan Üçüncü Ülke Vatandaşlarına Yapılan Yardımlar

a) Hareket Noktası

Esas olarak, vatandaşlığın, sosyal güvenlik yardımlarının kazanılmasının bir koşulu olmadığını kaydedebiliriz. Daha doğrusu, ya önceki meslek uğraşısı veya ikamet ya da ilgili devletteki sürekli mesken, bir kural olarak belirleyici olmaktadır. Sadece az sayıdaki alışılmadık olayda –örneğin yukarıda belirtildiği üzere İspanya’da–, vatandaşlık bağlantısı bulunmaktadır. Sosyal güvenlik rejimi kapsamındaki kişiler bakımından orada belirtilen sınırlamalar, yardımlar konusunda da aynen geçerlidir. Bununla birlikte, sözkonusu koşulların önemi, uluslararası anlaşma ve sözleşmelerin müdahalesi yüzünden çok sınırlıdır. Böylece, toplam olarak, vatandaşlık bağlantısı bulunmayan diğer devletlerle karşılaştırıldığında, dikkate değer farklılıkların beklenmedik şekilde bulunduğu göze çarpar.

Birçok değişikliğe ve olağanüstü şarta rağmen devletlerin çoğunda geçerli olan vatandaşlığın önem taşıması temel ilkesi, anayasa hukukundan ya da uluslararası hukukun genel ilkelerinden çıkarılabilir. Kuşkusuz, pek çok devlette (bak. sözgelimi Fransa ve Almanya) eşit davranma ilkesinin, bizzat kendi içinde vatandaş olanlar ile olmayanlar arasında ayırım yapılmasını yasaklayıp yasaklamadığı tartışılmaktadır. Sosyal hakların belirlenmesinde yasakoyucunun yasal durumları tanımlayabilmesine ve vatandaşlığa ilişkin ayırım yapabilmesine karşın Fransız içtihat hukukunda eşit davranma esası kabul edilmektedir. Almanya’da da durum, yaklaşık aynıdır. Hiçbir uluslararası anlaşma, münferit devletin vatandaşlık konularında ayırım yapmasını yasaklayıcı genel bir ilkeyi ima etmemektedir. Haksahibi olmanın şartı olarak vatandaşlık ölçütünün önemli bir rolünün bulunmaması; hemen hemen devletlerin tümünün, hukuk devleti esasına dayalı modern sosyal devletin kendi ülkesi içinde sosyal güvenlik-

ten sorumlu olması ve bu sorumluluğun kendi vatandaşlarıyla sınırlı olmaması ilkesini tanımlaması nedeniyledir.

b) Primli-Primsiz Rejim Ayırımı

Tüm modern sosyal güvenlik rejimlerinin ortak bir özelliği, yaygınlıkları devletten devlete değişmekle birlikte, primli ve primsiz rejimlerin aynı zamanda meydana gelmeleridir.

Bazı durumlarda vergiler yoluyla finanse edilen temel yardımlara ek olarak faaliyet gösteren (öncelikle, *Nordik* ülkelerdeki) primli rejimler, çoğunlukla çalışma ilişkisine dayanırken; primsiz rejimler, kural olarak evrensel niteliktedir, yani tüm devlet nüfusunu kapsar. Ender vatandaşlık bağlantısı, primsiz rejimlere oranla primli rejimlerde daha az görülür. Bu, özellikle yeterli geçim kaynaklarının bulunmadığı durumlarda yardım sağlayan sosyal refah yardımlarında (sosyal yardım) uygulanır. Bu tür sosyal refah yardımları, çoğu kez düzenli sosyal güvenlik yardımlarının ölçüsünü artırma işlevine sahiptir. Burada çoğunlukla bir süre oturmaya veya vatandaşlığa ilişkin özel koşullar aranır. Bu durum, örneğin yaşlılık aylıklarının vergi fonlarıyla artırılıp vatandaşlık koşuluna bağlandığı Fransa için sözkonusudur. Üçüncü ülke vatandaşları, uluslararası hukuk tarafından aksi öngörülmedikçe, bu yardımdan yararlanamaz. Fransa’nın Kuzey Afrika devletleriyle yaptığı ikili anlaşmalar, sözgelimi böyle bir kaydı içermemektedir. Bununla birlikte, anılan devletlerin Avrupa Topluluğu’yla yaptıkları anlaşmalar, Fransa’nın bu yardımı sözkonusu ülke vatandaşlarından esirgeyemeyeceğini açıkça göstermektedir.

Primli rejimlerin vatandaşlığa bağlı bulunmaması, prim ödeme yükümünün vatandaşlıktan bağımsız olması ve ülke içindeki istihdama ya da oturmaya bağlı bulunması olgusundan çıkarılabilir. Bunu, yardımlardan yararlanmanın prim ödeme yükümüne bağlanışının, sigorta ilkesine uygun düşmesi izlemektedir. Şimdi çoğunluk için sosyal sigorta primleri, gerçek bir sigorta primi niteliğini taşımamakta ve böylece, prim tarafı ile

yardım tarafı arasında bir bağlantı görülmemektedir (bu nokta, sözgelimi Finlandiya, Norveç ve Fransa'nın ulusal raporlarında özellikle açıklanmıştır). Bununla birlikte, sözkonusu ölçüt, örneğin Almanya (ayrıca bak. bu sorunu çok ayrıntılı olarak tartışan Belçika Raporu) gibi sosyal sigortanın sigorta niteliği daha ağır basan ülkeler tarafından farklı biçimde görülmektedir. Burada, münferit prim ödeyenlere yapılacak olan yardımlar, diyelim farklı vatandaşlığa göre, sınırlandırıldığı takdirde, bunun önemli bir nedene dayanması gerekecektir. Sigorta ilişkisine bu tür bir elatma, aksi takdirde keyfi olacak ve de anayasaya aykırı sayılabilecektir.

Sosyal sigortalar hukuku sistemlerini bu görüşler doğrultusunda yorumlamayan devletlerde dahi (bu, kuralı oluşturur) yardımlardan yararlanma, yine de sadece olağanüstü durumlarda vatandaşlığa göre ayırıldır. Sözkonusu örnekler, ulusal raporlarda belirtilmiş olup; açıkça, tam istisnaları oluşturmaktadır. Bu yüzden, sözgelimi Hollanda'da vatandaşlık ayrımı, sosyal güvenlik rejiminde meydana gelecek önemli değişiklikler bakımından zorunlu görülen (örneğin, mülkiyet durumunu koruma düşüncesi) değişik geçici düzenlemelerde yapılmakta ve vatandaş olmayanlar, farklı işlem görmektedir.

c) İkametin ve Kalmanın Önemi

Vatandaşlığın yardımlardan yararlanmada kural olarak ölçüt olmadığı kabul edildiğinde, özellikle primsiz rejimlerde yardım taleplerini sınırlayıcı başka belirleyici ölçütler bulunacaktır. İstisnai durumlarda bu, Nordik ülkelerde raslandığı üzere, vergi yükümlülüğü olabilir. Ancak, daha çok bu, ikamet ve kalma ölçütü olabilecektir. Çoğu kez, yardımlar ilgili devletin müsahasıyla kalma durumunda da yapılmakla birlikte, ikamet *yasal* sayılır (bak. Hollanda Raporu). Çoğunlukla, ek koşul olarak, oturma izni almak suretiyle gerçekleşen (Danimarka) belli bir süreli ikamet (bak. örneğin Fransa) aranır. Bunun dışında, aynı şekilde açık süre sınırlamaları düşünülebilir. Bu bağlamda, örneğin Nordik devletlerde, yardıma hak kazanmanın koşulu olarak

konulmuş (değişik yardımlar için) birer, üçer ve beşer yıllık asgari ikamet sürelerini içeren yasal şartlar mevcuttur. Bu kuralın istisnalarını, işkazanı olayları ile sağlık yardımları durumu oluşturmaktadır; son durumda, asgari altı haftadan fazla süren bir bulunma aranmaktadır (bak. Danimarka Raporu). Sözkonusu zaman sınırlamaları, çoğu kez bizzat vatandaşlara da uygulanmakta ve bu durumda bunlar, artık birçok olayda sınırlayıcı özellik taşımamaktadır.

Asgari ikamet süreleri, primli rejimlere getirilen çalışma süreleriyle uyumaktadır (bak. örneğin Norveç Raporu).

d) Aile Yardımlarının Koşulu Olarak Çocuğun İkameti

Ailelerinin bağımlı üyelerine bakmak durumunda olan kişiler, kural olarak, aile yardımlarına hak kazanırlar. Bunlar, genellikle ebeveindir. Bu nedenle, sözkonusu kişiler, aile yardımlarını talep ettikleri ülkede ikamet etmek durumunda. Bazı durumlarda, sözgelimi Danimarka'da olduğu üzere, belli yardımlara hak kazanılması, ek olarak vatandaşlığı gerektirir. Çoğu kez ulusal hukukta, ikamet koşulu, çocuklara da uygulanmaktadır. Doğallıkla, dışarıda ikamet eden çocuklar için, çocuk yardımları istenemez (bak. örneğin Fransa, Almanya, İrlanda, Lüksemburg, vb.). Bunu, bunun aksini öngören kayıtların ancak uluslararası hukuktan çıkarılabileceği izlenmektedir.

e) Uluslararası Hukuk

Ulusal raporlar, doğrudan vatandaşlığa yönelik sınırlamaların nispeten ender olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, belli bir çalışma veya ikamet süresi arayan hükümler nedeniyle, vatandaş olmayanlar ve özellikle de topluluk hukuku kapsamı dışındaki üçüncü ülke vatandaşları için sınırlamalar mevcuttur. Ayrıca, çalışma yaşamları boyunca değişik devletlerde oturmuş bulunmaları yüzünden yardımların –özellikle yaşlılık yardımlarının– tam olarak ödenmesi için gerekli koşulları yerine getirememeleri durumunda, sözkonusu vatandaş olmayan kişiler bakı-

mından sakıncalar ortaya çıkmaktadır. Sözkonusu kişiler, öngörülen ikamet, çalışma ya da sigortalılık sürelerini tamamladıklarının kanıtını sağlayacak durumda değildir. Bu konuda, topluluk hukuku uygulanamayacak olduğu takdirde; sadece uluslararası hukuk, sosyal sigorta anlaşmaları yoluyla yardımcı olabilmektedir. Bu incelemenin kapsadığı devletlerin tümü bu araçtan yararlanmış bulunmakla birlikte, bu tür anlaşmaların oluşturduğu ağ, kesinlikle kapsamlı değildir. Daha çok, münferit devletlerce yapılan anlaşma sayısı, adamakıllı değişmektedir. Nihayet, sözkonusu anlaşmaların çoğu ve özellikle de eski olanları, ikili düzenlemelerle sınırlanmakta; böylece, üçüncü ülkelerde geçirilmiş olup da anlaşmaca kapsanmayan süre toplamı kalmamaktadır. Bununla birlikte, bazı ulusal raporlar, anlaşmaları çok taraflı olarak hazırlama eğiliminin bulunduğunu belirtmektedir (bak. Avusturya Raporu). Sözgelimi Kuzey Avrupa devletlerince yapılan anlaşmada olduğu üzere, âkit devletlerde geçirilmiş tüm sürelerin toplamını öngören çok taraflı anlaşmalar, özel olarak önem taşımaktadır (bak. Nordik devletlerin ulusal raporları).

f) Üçüncü Ülke Vatandaşlarına Eşit Davranmanın Ulusal veya Uluslararası Hukuka Sokulması

Daha önce belirtildiği üzere, üçüncü ülke vatandaşlarının yardım alamadıkları durumlar, nispeten azdır. Ve bu tür durumlarda, çoğu kez sosyal sigorta anlaşmaları yardıma koşmaktadır. Bunu, birçok durumda üçüncü ülke vatandaşlarının, devletin kendi vatandaşları ile diğer AB/AİB üyesi devletlerin vatandaşlarıyla birlikte eşit temelde işlem görmeleri izlemektedir. Eşit davranma, doğal olarak, vatandaş olmayanların kendi asıl ülkelerinde gördükleri aynı işlemi görmeleri anlamına gelmektedir. Fransız hukuktan alınacak bir örnek, bu noktayı canlı olarak açıklamaktadır. Bir Arab ülkesinden gelip Fransa'da hastalığa karşı zorunlu olarak sigortalı olmuş bulunan vatandaş olmayan kişiler, Fransız sağlık sigortası rejiminden eşlerinin tü-

müne yardım yapılmasını isteyemez. Sadece tek bir eş, yardım talep etmeye hak kazanır. Anlaşma kural olarak aylığın ilgili eşler arasında bölüşülmesini öngörse dahi, sigortalının ölümlü halinde dul eşe bağlanacak aylıkta da aynı şey uygulanır.

3. Başka Bir Devlete Taşınma Durumunda Sağlanacak Yardımlar

Yardımlara veya beklentisel haklara hak kazandığı ülkedeki ikametine son veren bir üçüncü ülke vatandaşı, bu ülke ister kendi asıl ülkesi ister diğer bir üçüncü ülke ve isterse AB veya AİB üyesi bir devlet olsun, yeni ikamet ettiği ülkede sözkonusu yardımların aynı şekilde ne ölçüde sağlanacağı sorusuyla karşılaşıya kalacaktır.

a) Primli ile Primsiz Rejim Yardımları Ayırımı

Bazı ülkeler, topluluk hukuku veya uluslararası anlaşmalar araya girmediği sürece, dışarıda bulunan kendi ülke vatandaşlarına yapılacak yardımları da sınırlamaktadır. Doğal olarak, sözkonusu sınırlamalar, üçüncü ülkelere gelen vatandaş olmayanlara da aynen uygulanacaktır.

Bunun dışında, çok sayıda özel sınırlama da mevcuttur. Genel olarak belirtilecek olunursa; yardımları dışarıya gönderme olanağı, primsiz rejim yardımlarına oranla primli rejim yardımlarında daha yüksektir. Eğer bir sosyal yardımın dışarıya gönderilmesi istisnai şartlarda sağlanıyorsa (örneğin, şimdiki kadarki mevcut ama değiştirilecek olan hukuka göre Almanya ve Hollanda'da), bu olanak vatandaş olmayanlara tanınmamaktadır.

Bir devletin kendi vatandaşlarına gönderilen diğer sosyal güvenlik yardımları olarak; bunlar, bütünüyle vatandaş olmayan kişilere verilmeyebilir veya belirli sınırlamalara tabi bir gönderme sözkonusu olabilir. Buna göre, sözgelimi, sadece belli sigortalılık sürelerine dayalı bir aylık gönderilebilmekte (örneğin, Almanya'da yaşlılık aylıkları) veya gelirin sermayeye çevrilmesi ödemesi yapılmakta (örneğin, Fransa'da kaza sigor-

tası) yahut gönderme bir resmi merciin iznine tabi tutulmakta (örneğin, Finlandiya'da mesleki aylıklar) veyahut belli bir ikamet süresinin tamamlanması (örneğin, Danimarka ve Norveç'te yaşlılık aylıkları), vb. aranmaktadır.

b) Uluslararası Hukukun Önemi

Bir üçüncü ülke vatandaşının hukuki statüsü –ayrıca ikamet ettiği ülkenin vatandaşlarıyla birlikte eşit işlem görmesi bakımından da–, daha önce ikamet ettiği ülke ile gittiği devlet arasında mevcut olan ya ikili ya çok taraflı anlaşmalara bağlı bulunmaktadır. Bu tür anlaşmalar, kural olarak, sigortalılık ve ikamet sürelerinin toplanmasına izin vermekte; ancak, herhalükârda yardımların gönderilmesini mümkün kılmaktadır. Bununla birlikte, sözkonusu sonuçlar, ancak üçüncü ülke vatandaşının kendi ülkesi uluslararası düzenlemenin tarafı olduğu (örneğin, Nordik anlaşma gibi çok taraflı anlaşma durumunda) ya da ikamet edilen asli ve tali ülkeler arasındaki mevcut anlaşma üçüncü ülke vatandaşını da kapsadığı takdirde gerçekleşecektir.

VI. NİHAİ DÜŞÜNCELER

1. Ulusal raporlar temelindeki bu inceleme; kendi ülke vatandaşlarıyla karşılaştırıldığında, üçüncü ülke vatandaşlarına karşı olan ayrımcılığın, AB/AİB üyesi devletlerin ulusal hukuk sistemleri bakımından, nispeten az olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Sözkonusu devletler, açık bir biçimde sosyal güvenlik düzenlerini geniş ölçüde benzer ilkelere göre düzenlemekte ve kendi vatandaşlarına karşı sosyal güvenlik korumasını sınırlamamaktadır. Sosyal güvenlik yasasının uygulanmasında, daha çok çalışılan ve ikamet edilen yer belirleyici olmaktadır.

2. Birtakım sınırlamalar ortaya çıktığında, bunların primli rejimlere oranla daha çok primsiz rejimlerde yer aldığı görülmektedir.

3. Birçok devletteki hakim eğilim, ulusal raporların gösterdiği üzere, mevcut bazı ayrımcılığın ortadan kaldırılması yönündedir.

4. Üçüncü ülke vatandaşlarının yasal statüsü konusunda açıklığın bulunmayışı, bu kategorideki kişilerin bir engeli olduğunun kanıtı olarak sıklıkla gösterilmektedir. Sözkonusu görüş, açıkça birçok ulusal raporda yer almaktadır (sözgelimi, Hollanda Raporu).

5. Ulusal hukukta mevcut ayrımcılığı azaltmak üzere, geçmişte devletlerin değişik ölçüde yararlanmış buldukları ikili ve çok taraflı sosyal sigorta anlaşmalarının yardımına başvurulabilir. Çok taraflı anlaşmalar, değişik sosyal güvenlik hukuku düzenlerini kapsadıkları ve bu yüzden çok yönlü etkilere sahib oldukları için, özellikle etkilidir.

6. Bununla birlikte, yukarıdaki hususlardan edindiğimiz olumlu görünüm, *yabancılar hukuku* ve iş piyasası politikaları niyetiyle değiştirilmelidir. Üçüncü ülke vatandaşının sosyal hak talep edebilmesi için, kendisinin oturma ve çalışma izni alması şarttır. Avrupa'da gerçekleşen büyük göç hareketinin ışığında, sözkonusu araçların yardımıyla kendini tecrit etme eğilimleri görünür hale gelmiştir. Sözkonusu sonuçlar, esas olarak sosyal güvenliğe ilişkin olmasa da; yine de sorun, sonuçta sadece bir özet görüşün dahi önem taşımayacağı kadar, birbiriyle yakın bağlantılıdır.

7. Gelecek gelişmeler bakımından, hem ulusal topraklar üzerindeki ahaliyle mevcut sınırlar içinde olan dayanışmaya sınır çizme eğilimleri, hayati önem taşıyacak ve hem de uluslararası düzeyde tanınmış sosyal haklar görüşüyle birlikte sınırları çizili dayanışma düşüncesi, sonunda üstün gelecektir.

Haberler

YARGITAY 4.HUKUK DAİRESİ, VATAN VE MİLLET SEVGİSİNE EMANET VE TEVDİ EDİLEN ATATÜRK KONUSUNDA HER TÜRK VATANDAŞININ AKTİF HUSUMET EHLİYETİ OLDUĞUNU KABUL ETTİ

Yargıtay 4. Hukuk Dairesi

Esas No: 1994/5259

Karar No: 1995/4345

Karar Özeti

Anayasanın 176. maddesi gereğince Anayasanın Başlangıç Kısmı da Anayasa metni kapsamında olduğundan ve bu hükümler gereğince Türk Milletinin sevgisine tevdi edilen Atatürk ile her Türk'ün Anayasal bağlantısı bulunması sebebiyle Atatürk konusunda davacının aktif husumet ehliyetinin varlığının kabulü gerekir.

Davacı, davalının 24.2.1994'deki basın toplantısında "Selanikli biri benim atam olamaz. Ben veled-i zina değilim; (benim babam Batumlu Mustafa Kemal) kendini kanunla Türk atası ilan etti" biçiminde sözler söylediğini basın organlarından öğrendiğini; böyle bir davranışın kişilik haklarına saldırı oluşturduğunu bildirerek davalının manevi tazminatla sorumlu tutulmasını; kınanmasını ve kınamanın yayın yoluyla duyurulmasını istemiştir.

Davalı; basın organlarında görülen yayının doğruyu yansıtmadığını; belirtilen sözleri söylemediğini; o nedenle davanın reddi gerektiğini savunmuştur.

Yerel mahkemece, davacıyla Atatürk arasında nesep bağı bulunmaması ve yansıma yoluyla kişilik haklarının zedelenmesi dolayısıyla davalının sorumlu tutulmaması ilkesi gereğince dava reddedilmiştir.

Yargıtay Hukuk Dairesince

İleri sürülen sözlerin davalıya ait olduğunun benimsenmesi durumunda matufiyet iki yönlü gerçekleşmiş olur. Birincisi doğrudan kişilik haklarına saldırıdır. Atatürk'ü benimsemek zina ürünü olma gibi yorumlanmıştır. Toplum için söylenen sözler

bakımından bireylerin dava açmaması o toplumun küme niteliğiyle ilgilidir. Olayda büyük Türk Ulusu ve onun bireyi olma söz konusudur. İkincisi, Atatürk'e yönelen sözler dolayısıyla kişilik haklarına saldırıdır. Atatürk'ün doğum yerinin Selanik olması ve kendisini kanunla Ata ilan etmesi, küçültücü bir olgu olarak ele alınmıştır.

Anayasa'nın 176. maddesi gereğince başlangıç kısmı, Anayasa metni kapsamındadır. Başlangıç kısmının üç, on ve onbirinci paragraflarında, Atatürk'ün Türkiye Cumhuriyetindeki yeri belirlenmiş; Türk evladı ile bağlantısı kurulmuş, O'na karşı görevlerini ise vatan ve millet sevgisine emanet etmiştir. Böylece Anayasal bağlantıyla ve yukarıda açıklanan nedenle davacı, Atatürk konusunda aktif husumet ehliyetine sahip olmaktadır. Öyleyse isteği incelenmelidir.

Yerel mahkemece, bu düzenleniş ve doğrudan davacının kişilik haklarına saldırısının varlığı gözetilmeksizin davanın, aktif husumet yokluğu nedeniyle reddedilmiş olması bozmayı gerektirir.

Sonuç: Temyiz olunan kararı gösterilen nedenlerle ve oyçokluğuyla BOZULMASINA ve peşin alınan harcın istek halinde geri verilmesine 23.5.1995 gününde karar verildi.

Ankara 11. Asliye Hukuk Mahkemesince bu bozma kararına uyulmuş ve 2.500.000.TL. manevi tazminatın davalıdan alınarak davacıya verilmesine, hüküm kesinleştiğinde karar özetinin yüksek tirajlı bir gazete ile TRT. 1 Televizyonunda yayınlanmasına 15.5.1996 tarih ve 249/331 sayı ile karar verilmiştir.

Mahkeme kararı, Yargıtay 4. HD'nin 21.11.1996 tarih ve 9787/12480 sayılı ilâmi ile onanmış ve karar 12.2.1997 tarihinde kesinleşmiştir.

Bozma kararının küçültülmüş tam metni 14-15. sayfalardadır.

Gerekeğe İlişkin Karşı Oy Yazısı

Davacı, davalının milletvekili sıfatı ile yaptığı bir basın toplantısında Atatürk'le ilgili olarak, "Selanıklı biri benim atam olamaz. Ben veled-i zina değilim. Benim babam Batumlu Mustafa Kemal, kendini kanunla Türk Atası ilan etti" sözlerini kullandığını, bu davranışı ile hem Atatürk'e ve hemde O'nun devrim ve ilkelerine inanan ve O'nu Ata olarak kabul eden kendisinin bu yüzden kişilik haklarının saldırıya uğradığını belirttik, bu saldırının kanınmasını, kararın yazılı ve görsel basında yayınlanmasını ve ayrıca da, 25.000.000 lira manevi tazminatın tahsiline karar verilmesini istemiştir.

Davalı yan cevabında, iddia edilen sözleri kullanmadığını, kaldı ki TBMM'de kullandığı sözlerden dolayı da cezal ve hukuki sorumluluğunun olmayacağını belirterek istemin reddini savunmuştur.

Mahkeme, doğrudan davacının kişilik haklarına bir saldırının olmadığını, davacı ile Atatürk arasında kan bağıda bulunmadığını, bu nedenle dava aşmada hukuki yararı ve sıfatı olmadığını gerekçe göstererek isteğin reddi biçiminde hüküm kurmuştur.

Karar davacı tarafından temyiz edilmiştir.

Aşağıda belirteceğim nedenlerden dolayı, yerel mahkeme kararının bozulmasına ilişkin olarak varılan sonuca katılmama birlikte, bozmada yer alan ve salt Anayasanın başlangıç kısmında Atatürk'ün yerini belirleyen ilkeler itibarıyla saldırının var olduğu gerekçesine ve tesbitine katılmıyorum. Çünkü bozma ilamında yazılan gerekçe göre, sanki Anayasanın başlangıç kısmında Atatürk'ten söz edilmiş olsa idi, bu saldırının varlığı kabul edilmeyecekti gibi bir sonuç çıkmaktadı. Kaldı ki, Anayasanın sözü edilen paragraflarında, Atatürk'ün şahsı değil, devletin oluşumunda koyduğu ilkelerin koruma altına alınması ve uyulması istenmiştir. Bunun için de hedefler konulmuş ve bu hedeflere varmak içinde, Atatürk'ün koyduğu bazı ilkelerinde gözden uzak tutulmaması gerektiği ifade olunmuştur. Bundan dolayıdır ki, salt Anayasanın başlangıç kısmından hareketle saldırının var olduğu sonucuna varmak, olayla ilgili olmayan siyasi nitelik taşıyan bir metni BK.nun özel nitelik taşıyan hükümlerinin yerine koyup uygulamak gibi bir sonuç doğuracaktır.

Somit olayda davacı, MK.nun 24. maddesinde düzenlenen ve koruma altına alınan kişilik haklarının saldırıya uğradığını belirterek, BK.nun 49. maddesindeki yaptırımın uygulanmasını istemiştir.

Davalı tarafından söylenildiği iddia edilen beyanı gözönünde tutulduğunda, "Atatürk" kelimesinin "Türk atası" anlamına geleceğinden hareketle, "ben veled-i zina değilim, benim babam Batumlu....dır" der. Diğer bir anlatımla "Atatürk'ün" kendi atası olmayacağını, irsi bir bağı bulunmadığını ifade etmiştir.

-/-

-7-

1994/4670-4353

Şu duruma göre davacının, yansıma yoluyla değil, doğrudan doğruya zarara uğradığı kabul edilmelidir.

Somit olayda davacı son derece iyi niyetle ve içtenlikle hareket etmiştir. Manevi zarar olarak bu günkü paranın alım gücü itibarıyla sembolik bir miktar paranın ödettirmesini isterken, davalının kanınmasını da talep etmiştir. Bununla davacının zenginleşmeyi amaçlamadığı açıktır. Mahkemenin somut olayın özelliğini gözetenerek ve çoğun içinde azında bulunduğu ilkesi uyarınca, en azından davalı hakkında BK.nun 49. maddesinin son fıkrası uyarınca saldırıyı kinayan yönde bir hüküm kurması gerekirdi.

Aslında, somut olay itibarıyla zarar görenin olaydaki durumu ile zarar verenin hedefli gözönünde tutularak, davacı talebinin bir miktar paranın tahsilini istemekten öte, davalı eyleminin hukuka aykırılığının tesbiti ile onun kanınmasına yönelik bir istem olarak kabul edilebilir. Aksi halde, sayısız davalardan açılmasına ve davalının altından çıkamıyacağı, böylece etkisiz kalacak yargı kararları ile karşılaşılabılır. Bundan dolayıdır ki, somut olaydaki özelliği taşıyan davalarda, tazminat hukukunda belirtildiği anlamda davacı yanın mamelekinde bir azalmanın olması varsayımı çok zayıf bir ihtimaldir. Bu yön gözetenilerek öncelikle, tazminat yerine, BK.nun 49. maddesinin son fıkrasında öngörülen önlemlerden birine karar verilmesinin hukuka daha uygun olacağı düşünülmelidir. Böyle bir kararla, hem hukuka aykırılık saptanmış olmakta ve hem de, davalının sorumlu tutulacağı manevi tazminatın çokluğu nedeniyle mahkeme kararlarının etkisizliği önlenmiş olacaktır. Açıkladığım bu hukuki dayanak nedeniyle, yansıma yoluyla zarar görenin, tazminat istemesinin de güçlüğü ortadan kalkmış olacaktır. Bu nedenle mahkemenin bu nitelikteki davalarda ve özellikle bu davada BK.nun 49. maddesinin son fıkrasındaki önlemlerden birine hükmetmesinin hukuka daha uygun olacağı kanaatini taşımaktayım.

O halde kararın, belirttiğim gerekçe ile bozulması gerektiği kanısında olduğumdan, çoğunluğun bozma gerekçesini yeterli ve doyurucu görmüyorum ve katılmıyorum. Açıkladığım gerekçe ile kararın bozulması gerektiği kanaatindeyim.

Uye

Bilal Kartal

Karşılaştırıldı.

sş//

XXXVI. MPM GENEL KURULU TOPLANDI

Milli Prodüktivite Merkezinin Genel Kurul Toplantısı, işçi-işveren kuruluşları, üniversiteler, bilimsel kurumlar ve bakanlık temsilcilerinin katılımıyla 27 Mart 1997 günü MPM Toplantı Salonunda yapıldı. Toplantıda MPM'nin 1996 yılı çalışmalarını ve 1997 iş programını incelenip tartışıldı. Ayrıca yönetim kurulu üyeleri yapılan seçimle yeniden belirlendi. Buna göre seçilen yönetim kurulu üyeleri, Prof. Dr. Kemal ÇEVİK, Nazım DÜZENLİ, Güngör YENER, Şemsi DENİZER, Erdil BARUÖNÜ ve Ahmet KAHRAMAN oldular. Yönetim Kurulu ilk toplantısında başkanlığa Prof. Dr. Kemal ÇEVİK getirildi.

Toplantıya konuk olarak katılan Anayasa Mahkemesi Başkanı bir konuşma yaptı. Konuşmanın bir bölümünü aşağıya aldık.

Yekta Güngör ÖZDEN MPM'nin XXXVI. Genel Kurulunda yaptığı konuşmada:

Ulusun birliğinden, Türk Bayrağı'ndan ve İstiklal Marşı'ndan ayrılmayacağını, Toplumsal barışın, Ulusal dayanışmanın temeli olduğunun unutulmaması gerektiğini söyledi.

ÖZDEN şöyle devam etti:

"Birbirimizi sevmeysek, birbirimizi saymazsak, birbirimize güvenmezsek, yarınlarımızı daha iyi yapmak için herşeyi bırakın Atatürk'te birleşmezsek bu ülkenin herşeyine layık yurttaşlar olduğumuz savını kimse ciddiye almaz.

Bizi dışardaki sözde dostlarımızla, içerdeki sapıkların çekmek istedikleri uçurumdan, düşürmek istedikleri bataklıktan, yaşatmak istedikleri karanlıktan kurtulup yine Atatürk'ün 1923'lerde açtığı, Türkiye'nin aydınlanması yolunda çok mutlu, çok sağlıklı, çok başarılı yaşamak istiyorsak, Atatürk'ün Türkiye'yi Türkiye yapan ilkelerinde birleşmek zorundayız."

Çimento İşveren Dergisi

BAŞSAĞLIĞI

Sabancı ailesinin amcası ve Sabancı Holding Çimento Grubu Başkanı
Hacı Sabancı'nın kayınpederi

Hacı Mehmet SABANCI'nın

11 Nisan 1997 tarihinde vefat ettiğini büyük bir üzüntü ile haber aldık.

Merhuma Allah'tan Rahmet, Sabancı Ailesine sabır ve başsağlığı dilekelerimizi sunarız.

Çimento İşveren Dergisi

YENİ ÜYEMİZ ELAZIĞ ALTINOVA ÇİMENTO

Elazığ Altınova Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin üyelik başvurusu yönetim kurulumuzun 21.02.1997 tarih ve 445/2 sayılı kararlarıyla kabul edildi.

Böylece Sendikamızın üye sayısı 27'ye yükseldi.

Elazığ Altınova Çimento Fabrikasından bir görünüm

Elazığ Altınova Çimento Fabrikasının inşasına Türkiye Çimento Sanayi Genel Müdürlüğünce 12.04.1954 tarihinde başlandı ve fabrika 1959 yılında faaliyete geçti.

Elazığ Altınova Çimento Fabrikası 12.06.1996 tarihinde özelleştirildi.

Fabrika 310.000 ton/yıl klinker ve 365.000 ton/yıl çimento üretim kapasitelidir. 31'i idari personel olmak üzere, halen fabrikada 196 kişi çalışmaktadır.

Elazığ Altınova Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.'nin en büyük hissedarı OYAK (Ordu Yardımlaşma Kurumu)'dır.

Yurdumuzun güzel ve gelişmeye çok müsait bir bölgesinde kurulu bulunan Elazığ Altınova Çimento Fabrikasının özelleştirmeden sonra büyük bir gelişme kaydedeceğine inanıyor, yeni üyemizi kutluyoruz.

Çimento İşveren Dergisi

SENDİKAMIZ YÖNETİM KURULU BAŞKAN VEKİLİ MEHMET ESKİYAPAN TİSK YÜRÜTME KOMİTESİ ÜYELİĞİNE SEÇİLDİ

TİSK (Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu) Yönetim Kurulu 24.03.1997 günü Refik BAYDUR'un başkanlığında toplanarak, tüzük değişikliği gereği yeniden görev bölümü yaptı. Toplantıda iki Başkan Vekili ve Yürütme Komitesi Üyeleri belirlendi.

TİSK Yönetim Kurulu Başkan Vekillerine, Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası Yönetim Kurulu Üyesi Sezer MAVİTUNCALILAR ve MESS Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Bedirhan ÇELİK, Yürütme Komitesi üyeliklerine ise Sendikamız Yönetim Kurulu Başkan Vekili Mehmet ESKİYAPAN (16 oy) MESS Yönetim Kurulu Başkan Vekili Uraz TANTUĞ (14 oy), Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası Yönetim Kurulu üyesi Sadık OĞUZ (13 oy) ve Türkiye İnşaat ve Tesisat Mütahhitleri İşveren Sendikası Başkanı İbrahim ŞENCAN (11 oy) seçildiler.

22 Şubat 1997'de yapılan Olağanüstü Genel Kurulda gerçekleştirilen tüzük değişikliği nedeniyle, Konfederasyon Başkan, Vekillikleri ile Yürütme Komitesi üyeliklerinin yeniden belirlenmesi gerekiyordu.

TİSK Yürütme Komitesi Üyesi
ve Sendikamız Yönetim Kurulu
Başkan Vekili
Mehmet ESKİYAPAN

VEFAT VE BAŞSAĞLIĞI

Adıyaman Çimento Sanayii ve Tic. A.Ş. Yönetim Kurulu Başkanı
Abdülkadir KONUKOĞLU'nun amcasının oğlu

Mehmet KONUKOĞLU'nun

vefatını büyük üzüntü ile öğrenmiş bulunuyoruz.

Merhuma Tanrıdan Rahmet ve kederli ailesine
başsağlığı dilekelerimizi sunarız.

Çimento İşveren Dergisi

ESÇİM TS-EN-ISO 9002 KALİTE BELGESİNİ ALDI

Törende Plaket Verilirken
(Soldan sağa: A. Mesut EREZ, Yılmaz ARIYÖRÜK, İsmail KANATLI)

Sendikamız üyesi ESÇİM Eskişehir Çimento Fabrikası T.A.Ş. geçtiğimiz günlerde yapılan bir törenle Uluslararası TS-EN-ISO 9002 Kalite Güvencesi sistem belgesini aldı.

Eskişehir Çimento Fabrikasının 10 ay önce başlatmış olduğu hazırlık çalışmaları, başarıyla tamamlanarak 11-14 Kasım 1996'da denetime girerek belge almaya hak kazanmıştır.

19 Şubat 1997 tarihinde Kamu Kurum yöneticileri, Üniversite temsilcileri, Oda Başkanları, Yargı temsilcileri, Sanayi Kuruluşları temsilcileri, Zeytinolu Grubu ve Şirket çalışanlarının katılımı ile düzenlenen bir törenle ISO 9002 Kalite Belgesi TSE Başkanı Yılmaz ARIYÖRÜK tarafından ESÇİM Yönetim Kurulu Başkanı İsmail KANATLI'ya verilmiştir.

Tören; Esçim Yönetim Kurulu Başkanı ve ilk kurucu üyelerden İsmail KANATLI'nın açılış konuşmasıyla başlamıştır. KANATLI sunuşunda, 44 yıl önce Eskişehir'e ilk Çimento fabrikası kurulması fikrinin nasıl doğduğu, o tarihteki imkanlarla nasıl mesafe katedildiği, bu güne kadar hangi aşamalardan geçilerek geldiğini canlı ve duygulu bir şekilde vurgulayarak sanki davetlilere o günleri yeniden yaşatmıştır. Takip eden sunuşta TSE Başkanı Sayın Yılmaz ARIYÖRÜK ülkemiz sanayinin kurulmasında ve geliştirilmesinde Türk insanının girişimciliğini, içten gelen özverisinin ne denli yaratıcı olduğunu vurgulayarak KANATLI'nın konuşmasını desteklemiştir. ARIYÖRÜK kalite bilincinin şirket gelişme

ve büyümesinin ayrılmaz bir parçası olduğunu vurgulayarak; bu anlayış, kalite disiplini ve bilincinin oluşturulmasında gereken başarıyı gösteren başta şirket yetkilileri olmak üzere tüm emeği geçenlere teşekkürlerini ve tebriklerini sunmuştur. Bu çalışmanın semeresi olan TS-EN-ISO 9002 Kalite Belgesinin takdim görevini Maliye ve Sanayi eski Bakanı Mesut EREZ'e emanet etmiştir. Sendikamız Yönetim Kurulu Başkanı ve Esçim Yönetim Kurulu Başkan Vekili EREZ belgeyi Esçim Yönetim Kurulu Başkanı İsmail KANATLI'ya takdim etmiştir. Takiben Yılmaz ARIYÖRÜK Esçim Genel Müdürü Sadık AKALAN'a, Ulusumuzda ilk standardı yapan Osmanlı Padişahı II. Beyazıt'ın bir şiltni, TSE'nin Kalite Bayrağını ve bu bayrağın sonsuza kadar dalgalandırılması görevini vermiştir.

Belge takdim törenini takiben düzenlenen davet es-

nasında, gecenin sürprizi olarak gösterilen 1954 çekimi, dönemin Başbakanı merhum Adnan MENDE-RES, Maliye Bakanı Hasan POLATKAN ve diğer Bakanlar ile Alman Elçisi, Eskişehir Valisi Arif ÖZGEN, ilk kurucular, ortaklar, yöre halkı ve davetlilerin katılımı ile düzenlenmiş olan temel atma törenine ait renkli 15 dakikalık hatıra filmi oldukça nostaljik bir hava yaratmıştır. Yine aynı salondaki,

1954 yılı temel atma töreni ve 1957 yılı üretime geçiş dönemine ait zengin fotoğraf sergisi davetlilerce ilgi ile izlenmiştir.

Törenden bir görünüm

Törenden bir görünüm

“ALMANYA’DA VE TÜRKİYE’DE İŞÇİNİN FESHE KARŞI KORUNMASI” KONULU SEMİNER İSTANBUL’DA YAPILDI

Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi tarafından düzenlenen “Almanya’da ve Türkiye’de İşçinin Feshe Karşı Korunması” konulu seminer 3-4 Nisan 1997 tarihlerinde İ.T.Ü. Sosyal Teşisleri Konferans Salonu’nda yapıldı.

Sıra ile Marmara Üniversitesi Dekanı Prof.Dr. H.Fehim ÜÇİŞİK, Marmara Üniversitesi Rektörü Prof. Dr.Ömer Faruk BATIREL ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Necati ÇELİK tarafından yapılan açış konuşmalarından sonra Prof.Dr. Turhan ESENER’in başkanlığındaki Açılış Oturumuna geçildi. Bu oturumda Prof.Dr. Ulrich PREIS, “Almanya’da İşçinin Feshe Karşı Korunması” konulu tebliğini sundu.

Prof.Dr. Ulrich PREIS, tebliğinde, Almanya’da kural olarak küçük işletmeler dışında tüm işverenlerin, belirsiz süreli hizmet akidlerini feshetmeleri halinde haklı sebep bildirmek zorunda olduklarını ve işçilerin de fesih tarihinden itibaren 3 hafta içerisinde feshe karşı itiraz yoluna gidebileceğini belirtti. Ayrıca feshin geçerli sebepler nedeniyle yapılabileceği ve bu nedenlerin ibraz edilmesi zorunluluğu, feshin son çare olarak devreye girebileceği, eğer daha farklı koşullar ile yada belirli bir eğitimden geçirdikten sonra işçinin istihdamı mümkün ise öncelikle bu yollara başvurulması ve çatışan çıkarların değerlendirilmesi gerektiğini, vurguladı.

Öğleden sonraki Prof.Dr. Fevzi ŞAHLANAN’ın başkanlığındaki I. Oturumda, Prof.Dr. Nuri ÇE-

LİK, “Türkiye’de İşçinin Feshe Karşı Korunmasına İlişkin Yasal Düzenlemeler ve Bu Hakkın Sözleşmelerle Sınırlandırılması Konusundaki Uygulamalar” hakkındaki tebliğini sundu. Tebliğde, İş Kanunu md. 24’de yer alan “İşten Çıkarmanın Sonucu” başlıklı hükmün bir iş güvencesi sağlamadığı, buradaki akid yapma zorunluluğunun hukuki olmadığı, sadece cezai bir yaptırımı bulunduğu, bu cezai yaptırımında gereği gibi uygulanmadığı, İş Kanunu md. 13’de yer alan hükmün nisbi emredici nitelikte olduğu, işçi lehine sözleşmelerle arttırılabileceği, Yargıtay Kararlarının da bu yönde olduğu belirtilmiştir. Toplu iş sözleşmelerinde işçilerin tensikatını düzenleyen hükümlerin hukuki yaptırımı ve bu hükümlerle cezai şartın getirilip getirilemeyeceği hususu Yargıtay’ın farklı kararları dikkate alınarak açıklanmış ve tebliğde yer alan bu konu genel görüşmeler bölümünde de etraflıca tartışılmıştır.

Prof.Dr. Öner EYRENCİ’nin başkanlığını yaptığı II. Oturumda Prof.Dr. Münir EKONOMİ tarafından sunulan tebliğin konusunu “Türkiye’de İşçinin Feshe Karşı Korunması Bakımından 158 Sayılı ILO Sözleşmesi ve Yeni Model Arayışı” oluşturdu. Tebliğde, Türkiye tarafından imzalanan 158 sayılı ILO sözleşmesinin gereğinin yerine getirilmesi bakımından ayrı bir kanunla feshe karşı korunmanın sağlanmasının zorunlu olduğu belirtildikten sonra, 158 sayılı ILO Sözleşmesine uyum yeni kanun modelinin belirlen-

mesinde bazı ölçütlerin esas alınacağı ifade edilmiştir. İşyerinde çalışan işçi sayısına göre bir ayırım yapılması, özellikle küçük işyerleri bakımından istisnalar getirilmesi, iş ilişkisinin türüne göre istisnalar düzenlenerek, belirli süreli çalışanların fesih güvencesi dışında bırakılması, fakat kötü niyetle zincirleme olarak belirli süreli hizmet akidlerinin yapılmasını önleyecek tedbirlerin de alınması, yürütülen işlere göre de bir ayırım yapılarak örneğin ev hanımlarının kanun kapsamı dışında bırakılabilmesinin, üst düzey yöneticiler bakımından bazı farklılıklar getirilmesinin yeni modelde esas alınabileceği belirtildi.

Seminerin ikinci günü, Prof.Dr. Teoman AKÜNAL'ın başkanlığındaki ilk oturumda Prof.Dr. Wolfgang BLOMEYER, **"Almanya'da Feshe Karşı Korumanın Ekonomik ve Sosyal Sonuçları"** konulu tebliğini sundu. Prof.Dr. BLOMEYER, Almanya'da hizmet akdi fesh edilmeden önce işçilerin işyerindeki temsilcileriyle müzakereler yapıldığı, belirli bir sosyal plan içerisinde tazminatların değerlendirildiği, bunlardan sonuç alınamaması halinde son çare olarak fesih yoluna gidildiğine işaret etti. Ayrıca işçilerin feshe karşı korunmasının sosyal yönü olduğunu, işini kaybeden işçinin sosyal yaşamının değişeceğini, toplu işçi çıkarmalarda toplumsal krizlerin ortaya çıkabileceğini dile getiren konuşmacı, katı ve abartılı bir feshe karşı korunmanın ise ülke ekonomisi için tehlikeli olabileceğini belirtti.

Prof.Dr. Halid Kemal ELBİR başkanlığındaki ikinci oturumda Prof.Dr. Tankut CENTEL, **"Tür-**

kiye'de Feshe Karşı Korumanın Ekonomik ve Sosyal Sonuçları" konulu tebliğini sundu. Tebliğde, feshe karşı korumanın dayandığı ekonomik temeller ve böyle bir güvencenin yaratacağı olası sosyo-ekonomik sonuçlar üzerinde duruldu. Prof.Dr. Tankut CENTEL, özellikle ekonomik açıdan katı bir feshe karşı koruma düzenlemesinin, Türk rekabet gücünü zedeleyeceğini, kayıtsız ekonomiye karşı hızlandıracağını, yeni istihdamın önüne geçeceğini, ayrıca böyle bir düzenlemenin özelleştirme uygulamalarının önüne dikilecek bir engel niteliğinde olduğunu belirterek; feshe karşı korumada dayatmacı çözümler yerine, sosyal mutabakat sağlanması gerektiğini ifade etti.

Prof.Dr. Toker DERELİ'nin başkanlığındaki öğleden sonraki oturumda, Prof.Dr. Ali GÜZEL tarafından sunulan tebliğde, **"Türkiye'de Feshe Karşı Korumanın Kıdem Tazminatı ve İşsizlik Sigortası ile İlişkileri"** açıklandı. Prof.Dr. Ali GÜZEL, 158 sayılı sözleşmeyi imzalayan ve gelecekte AB'ne üye olmayı amaç edinen Türkiye için feshe karşı koruma yasasının çıkarılmasının kaçınılmaz olduğunu belirtti.

Seminer, Bakanlığın ve sosyal tarafların görüşlerini açıklamak üzere panelist olarak katılan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığını temsil eden Müsteşar Yardımcısı Rıfat ÖZER, TİSK Yönetim Kurulu Başkanı Refik BAYDUR, Hak-İş Genel Başkanı Salim USLU ve DİSK Yönetim Kurulu Üyesi Çetin UYGUR'un konuşmaları ile sona erdi.

BAŞSAĞLIĞI

Sendikamız Genel Sekreteri Av. İ. Sancar BAYAZIT'ın kayınpederi

Emekli Tayyareci Azarbeycan'lı Hasan ZEYNALLI'nın

Kurban Bayramının birinci günü İstanbul'da vefat ettiğini ve 19 Nisan 1997 tarihinde Zincirlikuyu Mezarlığında toprağa verildiğini üzüntü ile öğrendik.

Merhuma Allahtan Rahmet ve mağrifet, başta Genel Sekreterimiz ve eşi Beyhan BAYAZIT olmak üzere kederli ailesine başsağlığı dilekelerimizi sunarız.

ÇİMENTO İŞVEREN DERGİSİ

KARAR İNCELEME KÖŞESİ

Vedat LAÇİNER İ.T.Ü. İşletme Fakültesi Araştırma Görevlisi

T.C.
YARGITAY
9. HUKUK DAİRESİ

ESAS NO : 1994/654
KARAR NO : 1995/15659
KARAR TARİHİ :
16.05.1995

ÖZET

İşçi ücreti - Yabancı para olarak karar verilmesi:

Davacı, iş sözleşmesinde kararlaştırılan Libya Dinarı'nu, yabancı para borcu olarak isteyebilir. Mahkemeye yapılacak iş, hak edilen dava konusu alacaklara Libya Dinarı olarak aynen veya fiili ödeme tarihindeki efektif kur üzerinden Türk Lirası karşılığının davalılardan tahsiline karar vermekten ibarettir.

DAVA

Davacı, kıdem tazminatı, izin, yemek, yatak ve ücret alacaklarının ödenmesine karar verilmesini istemiştir.

Yerel mahkeme, isteği kısmen hüküm altına almıştır.

Hüküm süresi içinde davalı avukatı tarafından temyiz edilmiş olmakla dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü:

YARGITAY KARARI

1. Dosyadaki yazılara, toplanan delillerle kararın dayandığı kanuni gerektirici sebeplere göre, davalının aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan temyiz itirazları yerinde değildir.

2. Taraflar arasında bağitlanan hizmet sözleşmesinde çalışma karşılığının Libya Dinarı olarak ödeneceği kararlaştırılmış, hiç bir surette Amerikan Dolarından söz edilmemiştir. Buna rağmen, dava konusu isteklerin Amerikan Doları olarak talep edilmesi ve mahkemeye de buna göre hüküm kurulması doğru değildir. Davacı, sözleşmede kararlaştırılan Libya Dinarı'nu yabancı para borcu olarak isteyebilir. Bu durumda mahkemeye yapılacak iş, davacının isteğinin Libya Dinarı olarak kabul edilerek buna göre alacak miktarlarını saptamak ve istekler aşılmamak suretiyle hak edilen dava konusu alacaklara Libya Dinarı olarak aynen veya fiili ödeme tarihindeki efektif kur üzerinden Türk Lirası karşılığının davalılardan tahsiline karar vermekten ibarettir.

SONUÇ

Temyiz olunan kararın yukarıda gösterilen sebepten BOZULMASINA, peşin alınan temyiz harcının istek halinde ilgiliye iadesine oybirliğiyle karar verildi.

KARARIN İNCELENMESİ

I- Dava konusu olay, davacı işçinin, sona eren hizmet akdi sonucu; kıdem tazminatı, izin, yemek, yatak ve ücret alacaklarının ödetilmesi istemiyle iş mahkemesine başvurması suretiyle cereyan etmiştir. Davacı işçi hizmet akdinin sona ermesinden doğan alacaklarını Amerikan Doları olarak talep etmiş, ilk derece mahkemesi de bu talebi yerinde görerek alacakların Amerikan Doları olarak ödenmesine karar vermiştir. Yarg. 9. H.D. ise 16/5/1995 gün ve 654-15659 sayılı kararı ile, sözleşmede çalışma karşılığı ücretin, Libya Dinarı olarak kararlaştırıldığı gerekçesiyle Amerikan Doları olarak talep edilmesinin doğru olmadığı sonucuna varmıştır. Karara göre yapılması gereken; bu doğrultuda, alacak miktarının saptanması ve hak edilen dava konusu alacağın da Libya dinarı olarak aynen veya fiili ödeme tarihindeki efektif kur üzerinden Türk Lirası karşılığı olarak davalılardan tahsil edilmesidir.

Olayda tespiti gereken bir başka nokta ise, sözkonusu davada "yabancı unsurun" olup olmadığı, eğer var ise hizmet akdine hangi ülkenin hukukunun uygulanacağıdır.

Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki Kanun'da (M.Ö.H.U.K.) hizmet akdine uygulanacak hukukun tespiti için Yargıtay; "...söz konusu kanununda iş(hizmet) sözleşmeleri için ayırık bir düzenleme mevcut olmadığından, sözleşmeden doğan borç ilişkilerine ihtilafları düzenleyen 24.m.'nin iş akitlerine de uygulanacağı tabidir..." şeklinde karar vermiştir(Yarg. H.G.K., T. 7.6.1989, Y.K.D., C.XVI., S.2, s.179, Şubat 1990). Öyleyse, olayda yabancı bir unsur olduğu varsayılırsa, M.Ö.H.U.K. m.24 uygulama alanı bulur. İncelenen Yargıtay Kararının gerekçesiz ve kısa olması, ilk derece mahkemesi ve Yargıtayında, davada yabancı bir unsurdan söz etmeleri nedeniyle, karar incelemesinde özellikle 'işçi ücretinin Türk Parasıyla ödenmesi' konusu tartışılacaktır.

II- Ücret, bilindiği üzere, ekonomik bir kavram olarak, "emeğin karşılığı" olarak tanımlanır ve bu anlamıyla gerek ekonomide gerek ilgili disip-

linlerde yaygın bir kullanım alanı bulur. Ücret, hizmet akdinde işçinin işgörmeye borcuna karşılık, işverenin asli borcunu teşkil eder. Borçlar Kanunu (B.K.) m.323'de ücret şöyle tarif edilmektedir; "iş sahibi, mukavele edilen yahut adet olan, yahut kendisinin bağlı bulunduğu, umumi mukavelede tespit olunan ücreti tediye ile mükelleftir..." Öyle anlaşılmaktadır ki, gerek İş Kanununda, gerekse B.K.'nda işveren, düzenlenen akitte belirlenen ya da "adet olan" ücreti ödemekle yükümlüdür. 1475 Sayılı İş Kanununa göre ücret, nakdi veya nakdi ve aynı olarak ödenebilir. İş K.'nun 26. m.'sinin I. cümlesindeki "...nakden ödenen..." sözcükleri ile 2. cümlesindeki "...işçi ücreti, Türk parası..." ibaresinden, ücretin temelini oluşturan "çıplak ücret" in, "nakit" ve "Türk Parası olarak" ödenme zorunluluğu anlaşılmaktadır. Bu hükümlerden dolayı, çıplak ücretin, taksitlerle ödenmesi mümkün olamayacağı gibi, döviz ya da başka değerli kağıtlarla da ödenmesine olanak yoktur. Nitekim, Türkiye'nin 24.10.1960 tarihinde onayladığı "Ücretin Korunması Hakkındaki 95 Sayılı Sözleşme"nin 3. m.'sine göre, "nakit olarak ödenmesi gereken ücretler, münhasıran tedavülü mecburi olan para ile ödenecek ve emre muharrer senetle, bono ile, kuponla veya tedavülü mecburi parayı temsil ettiği iddia olunan diğer herhangi bir şekilde ödeme yasak edilecektir." (bent 1)

"İşçi ücreti Türk parası ile... ödenir." hükmünü taşıyan, 1475 sayılı İş K.'nun 26. m./2.fıkrası, BK'nun 83. m./1.f.sı ile paralellik taşır. B.K.'nun 83. m./1.f.'sına göre "Mevzuu para olan borç memleket parasıyla ödenir." 1.fıkrasının hemen akabinde yabancı para ile ödeme ihtimalinden bahsetmektedir (Mehaz İsviçre Borçlar Kanunu m.84).

III- Borçlar Kanunu'na göre, bir akitte para alacağı yabancı bir memleket parası ile ifade edilmişse, acaba bu borç nasıl ödenecektir? Örneğin Borçlu, dolar veya mark ödemeyi taahhüt etmiş olsun. Bu miktar, dolar veya mark olarak mı, yoksa Türk Parasına çevrilerek mi ödenecek-

tir? Borçlar Kanunu'nun bu husustaki çözüm tarzı şöyle özetlenebilir;

a) Borçlu, doğrudan doğruya akitte açıklanan memleket parası ile ödeme yapabilir. Yani örneğimize göre, alacaklıya dolar veya mark vererek borcundan kurtulabilir.

b) Borçlu, borcunu yabancı paranın vade günündeki rayici üzerinden Türk Parası olarak öder. Eğer sözleşmede "aynen ödenecek" ibaresi veya buna denk sözcükler kullanılmışsa, borcun, yabancı para olarak ödenmesi gerekir.

Görüldüğü gibi, İş Kanununun 26.m.'sinin farkı, B.K.'nun 83.m./2.f.'sındaki gibi yabancı para ile ödemeye ilişkin bir hüküm taşımasıdır. B.K.'nun 83.m./2.f.'sı, Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki Kanun (TPKHK) çerçevesinde çıkarılan "17 Sayılı Kararname" zamanında da yürürlükteydi. Ancak sözkonusu hüküm, bu karamame izin verdiği ölçüde uygulanabiliyordu. 17 Sayılı Kararname ve bu karamamenin eklerine göre; "...caiz bulunmayan bir kimsenin dövizle ifade edilen bir borç altına girmesi halinde bu borcun vade tarihi esas alınarak ve Türk Parasına çevrilerek ödenmesi gerekir. Borçlunun efektif döviz ödemeye (vermeye) ve alacaklının da efektif döviz istemeye hakkı yoktur." Bu durumda borcun efektif dövizle ödeneceği taahhüt edilmişse bile, ne borçlu döviz vermeye mecbur olur, ne de alacaklı ödemenin dövizle yapılmasında direnebilir. Ödeme, akitte kararlaştırılan döviz miktarı Türk Parasına çevrilerek yapılacaktır. Fakat, tarafların akit sırasında, Türk Parası ile ödemeyi asla istemediklerini ve ödemenin bu şekilde yapılacağını bilselerdi, bu taktirde akdi yapmayacak olduklarını kabul etmek gerekiyorsa, akdi batıl saymak gerekir (Selahattin Sulhi TEKİNAY, Borçların İfası, İhlali, Sona Ermesi, İstanbul 1967, s.24,25; Kenan TUNÇOMAĞ, Türk Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, I.cilt, 6.bası, İstanbul 1976, s.85 v.d., Yazara göre, B.K. m.20/II deki koşullar gerçekleşmişse, sadece koşulun batıl sayılması ve borçlunun vadenin bitimi günündeki değer üzerinden Türk Parasıyla sorumlu tutulması doğru olur. Yani, sırf yabancı para koşulunun bulunması, sözleşmenin tamamının batıl sayılması sonucunu doğurmaz.)

T.P.K.H.K., 20.2.1930 tarihli (Kanun Numarası: 1567, Kabul T:20/2/1930, RG:25/2/1930, Sayı:1433, Düstur; Tertip: 3, Cilt:11, Sayfa:68). 17 Sayılı Karamame ise 11.8.1962 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Yasa Koyucu, BK'nun 83.m./2.f.'sındaki hükmü değiştirme gereği duymadığı gibi, 25.8.1971 tarihli İş K.'nun 26. m./2.f.'sına da 83. m./2.f.'yla aynı nitelik taşıyan bir hüküm koyma gereği duymamıştır. Bu açıklamalar ışığında İş K.'nun 26. m.'sini, BK'nun 83. m.'si gibi yorumlamak ve İş K.'nda bir boşluk doğduğunu savunmak güçtür. Karar incelemesinin yapıldığı tarih itibarıyla geçerli olan karamame "Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkındaki 32 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı"dır (Karar S:89/14391, Karar T: 07/08/1989, RG:11/08/1989, Sayı: 20249).

T.P.K.H.K.'nun 1. m.'si uyarınca, Bakanlar Kurulu, Türk Parası ve dövizle ilişkin olarak uygulamada önemli değişiklikler yapan önce 30 Sayılı kararı (RG. 7.7.1984) ve daha sonra da bu kararı yürürlükten kaldıran 32 sayılı kararı (RG. 11.8.1989) yürürlüğe koymuştur. 32 Sayılı kararın bazı maddeleride daha sonra değiştirilmiştir. Bu kararnamede sırasıyla; 89/14818, (RG: 25.02. 1990 / 20444/ yürürlük yayım tarihinde); 91/1935 (RG: 20.06.1991/20907, y.y.t.); 93/4143 (RG: 21.03.1993/21531, y.y.t.); 94/6293 (RG: 21.12. 1994/22148, y.y.t.) değişiklikler yapılmıştır.

32 Sayılı kararın "94/6293, m.2" ile değişik 4. m.'sinin 'b' bendine göre "Türkiye'de yerleşik kişilerin beraberinde döviz bulundurmaları, bankalar, özel finans kurumları, yetkili müesseseler, P.T.T ile kıymetli maden aracı kuruluşlarından döviz satın almaları, bankalar ve özel finans kurumları vasıtasıyla yurt içinde ve yurt dışında tasarruf etmeleri serbesttir." 'c' bendinde ise; "Türkiyede yerleşik kişilerin, dışarıda yerleşik kişilerden, Türkiye'de yapacakları işlemler nedeniyle döviz kabul etmeleri serbesttir." hükmü vardır. Yukarıda da belirttiğimiz şekilde B.K.'nun 83. m./2.f.'sındaki borcun sözleşmede öngörülen yabancı memleket parasıyla ifası sözkonusu ise, ülkemizde yabancı memleket parasıyla borcun ifası, Türk Parasının Kıymetini Korumaya ilişkin kuralların belirlediği sınırlar içinde mümkün olacaktır ki; şu anda yürürlükte olan '32 Sayılı Kararna-

me' dir. Şüphesiz bu kararname, B.K.'nun 83. m./2.f.'sının uygulama alanını genişletmektedir. Ancak 30 sayılı kararnameyle başlayan değişikliklerden sonra dahi, yasakoyucu, İş K. 26.m.'de bir değişiklik yapma ihtiyacı duymamıştır. Bu durum yasakoyucunun hizmet akitlerinde işçinin işgörmeye ediminin karşılığının "Türk Parası" ile ödemesi konusundaki kararlılığını ifade etmektedir. Gerek B.K. m.83'ün uygulanacağı işlemler dolayısıyla yapılacak ödemelerde ve gerekse T.P.K.H.K. çerçevesinde çıkarılan 32 Sayılı kararnamenin 4.m./c bendine göre, dışarıda yerleşik kişilerden Türkiye'de yerleşik kişilerin, Türkiye'de yapacakları işlemler nedeniyle yapılacak ödemelerde hizmet akitleri -dövizle ödeme yapamayacağına ilişkin- bir istisna getirmektedir (Uygulamada özellikle yabancı sermaye ortaklıklarına bağlı işyerlerinde çalışan işçilere, ücretlerinin yabancı ülke parasıyla ödendiği görülmektedir. bak. A.Murat Demircioğlu/Tankut Centel, İş Hukuku, İstanbul 1995, 4.bası, s.79; Tankut CENTEL, İş Hukukunda Ücret, Doçentlik Tezi, s.318.). Aşağıda açıkladığımız gibi, bu durum hizmet akitlerinin niteliği gereğidir.

IV- Öğretide baskın olan görüş, İş K. 26.m./2.f.'sı hükmünün, (ücretin Türk Parasıyla ödeneceği) emredici nitelikte olduğudur. (Münir EKONOMİ, İş Hukuku, Ferdi İş Hukuku I, İstanbul 1984, Yenilenmiş 3.bası, s.141; Nuri ÇELİK, İş Hukuku I, İstanbul 1971, s.171; İnal NARMANLIOĞLU, İş Hukuku, Ferdi İş İlişkileri I, 1994, s.221; CENTEL, İş Hukukunda Ücret, s.317 v.d.) Emredici hukuk kuralları, kanunda yazılı ve uygulamaları zorunlu olan, bir başka deyişle ilgililerin kendi iradeleriyle, uygulamaları bertaraf edilemeyen kurallardır (Seyfullah EDİS, Medeni Hukuka Giriş ve Başlangıç Hükümleri, 4.bası, Ankara 1989, s.155 s.156). Bilindiği gibi emredici hukuk kurallarının öngörülmesinin sebebi, a)Kamu düzeni, b)Genel ahlak ve adap, c)Zayıfların korunması düşüncesidir. İş K.'nun 26.m.sindeki hükmün emredici niteliği kamu düzeni noktasıyla bağlantılıdır."Kamu düzeni kuralı, belirli bir zamanda, belirli örgütlenmiş bir toplumun temel yapısını ve temel çıkarlarını koruyan yasal kurallardır." (Hüseyin HATEMİ, Hukuka ve Ahlakla Aykırılık Kavramı ve Sonuçları, İstanbul

1976, s.42 v.d.) "Kamu düzeni kavramı, yere ve zamana göre değişken niteliktedir." (EDİS, s.157) Dolayısıyla kamu düzeni kavramı göreceli bir kavramdır. Bundan çıkan sonuç; bir emredici hüküm zamanla değişebildiğine göre, yürürlüğe girdiğinde emredici nitelikte olan bir hüküm sonraki bir zaman diliminde emredici niteliğini kaybedebilir. Bu durum ekonomik ve toplumsal nedenler başta olmak üzere, çeşitli etmenlerle ortaya çıkabilir.

Bu açıklamalar ışığında 32 Sayılı kararname sonrası İş K. m. 26.nın emredici niteliğini kaybettiğini savunmak mümkün müdür? Bir kuralın kamu yararı gerekçesiyle düzenlenip düzenlenmediğini anlamak için kişisel düşüncelere değil objektif kıstaslara göre değerlendirme yapmak gerekir. Esas alınacak başlıca kıstas ise ekonomik gerekçelerdir. (EDİS, s.158) İşçi ücretlerinin dövizle ödenmesine izin veren bir düşünce ülke ekonomisinin zararına olacaktır. Çünkü, hizmet akdinin niteliği gereği ülke ekonomisine büyük bir etkisi vardır (Özellikle kamuda çalışan -Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Çalışma Hayatı İstatistikleri, 1996 yılı rakamlarına göre- 983.237'si kamu işçisi olmak üzere toplam 4.051.295 işçinin olduğu düşünülürse). Hiçbir ülke, ekonomisini, yabancı bir ülkenin parasına; dolayısıyla yabancı bir ülkenin siyasi ve ekonomik politikalarına endekslemek istemez. Gerçi uygulamada sınırlı sayıda işçiye dövizle ödeme yapıldığı söylenebilirse de döviz ile ödemeye imkan veren bir adım, ileride ülke ekonomisi için tehlikeli sonuçlara yol açabilir.

İş K.'nun 26.m.sinin B.K.m.83'deki hükümleri içermesi gerektiği ve günümüz koşullarında gereksinimlere cevap vermediği iddiasının yerindeliği tartışma konusu yapılabilir. "... Kanunun şu veya bu hükmü kapsamamış olması bir kusur veya bir eksiklik olarak telakki edilebilir; Kanun, mevcut durumu ile tatmin edici, olması gereken hukuka uygun görülmeyebilir. Bu, kanun koyucunun hatasından ileri gelebileceği gibi sosyal ve ekonomik gelişmelerin etkisi ile de ortaya çıkabilir." (EDİS, s.128) Söz konusu olayda geçerli olan, Türk ekonomisindeki değişim süreci içerisinde 1980 sonrası Türk parasının konvertibil ol-

mâsı ihtiyacı ve realitesidir. Bu bağlamda ileri sürülen eleştiriler bir an için doğru kabul edilse dahi, kanunun eksikliğini ve kanun koyucunun hatasını göstermekle beraber, Medeni Kanun m.1 /f.1, cümle 2'ye göre hukuk boşluğu doldurma olanağını vermez. "Türk ve İsviçre hukuk sistemleri bu gibi durumlarda yargıca M.K. m.2/ f.2'ye göre hakkın kötüye kullanımı yasağının işletilmesi yoluyla eksiklik ve hataların düzeltilmesi olanağını tanımıştır." (EDİS, s.128,129) Açıklandığı üzere, eğer para politikası, ekonomik ve toplumsal realitelerdeki değişimler sonucunda İş K. m.26 hükmünün uygulanması, hakkın kötüye kullanılması sonucunu doğuruyorsa M.K.m.2 çerçevesinde bir düzeltme yapılabilir. Görüldüğü gibi "M.K.m.2'nin uygulanmasının dışında yargıca kanunu düzeltme yetkisi verilmemiştir." (EDİS, s.129) Bu noktada, işçiye Türk parasıyla ödeme yapılması hükmünün bu şekilde uygulanmasının, hakkın kötüye kullanılması sonucunu yaratıp yaratmadığı sorununun çözümü lazım gelir. İş K.'nun 26.m.'sinin uygulanmasında hala kamunun kesin ve üstün yararı vardır. Şüphesiz ki burada kamunun yararıyla işçinin yararı çatışmaktadır. İlk tahlilde Türk Parasının dünya para piyasasında değer kaybeden bir para birimi olması sebebiyle İş K. m.26'nın işçinin zararına bir nitelik taşıdığı söylenebilir. İş Hukukunun temel ilkesi 'işçiyi koruma ilkesi' olmasına rağmen nihai amaç kamunun yararadır. İlk olarak, sözleşme serbestisi ilkesi yönünde, hizmet akdi dışındaki sözleşme tiplerinde bu sınırlama getirilmemesine rağmen, hizmet akdiyle çalışan işçilerin ücretlerinin para piyasasını büyük ölçüde etkilemesi önemli bir etkidir. Bilindiği üzere memurlara da Türk parasıyla ödeme yapılmaktadır. Bu durum tezimizi destekler niteliktedir. Her ülke kendi parasının değerini korumak ve diğer ülke para birimlerine karşı kuvvetli bir hale getirmek ister. Bir ülkenin, özellikle kendi topraklarında, parasının basılması ve işlem görmesi egemenlik hakkıyla da bağlantılıdır. Büyük boyutlu ekonomik ve toplumsal etki yaratabilen işçiler ve işçi ücretleri (son tahlilde çalışanların tümü) gerçektede dengeleri sarsacak niteliktedir.

Türk parasının yabancı para birimleri karşısında değer kaybetmesi özellikle iktisadi buhran

devrelerinde büyük önem taşır. Özellikle işlemlerini dövizle yapan işyerleri bu durumdan daha çok etkilenmekte, bu etki işyerlerinin iflasına dahi yol açabilmektedir. İşte böyle anlarda, işçi ücretine esas alınan dövizin Türk Parası karşısında aşırı oranda değer kazanması durumu, işyerlerini ekonomik bakımdan zor duruma düşürebilir. Bu durum, işçinin ücretinin korunması ilkesinin amacını da aşar niteliktedir. Döviz ile ödeme koşulu; işverenin bu yüzden iflas etmesi, artan işçilik maliyetleri dolayısıyla işçinin işine son verilmesi (ülkemizde tam bir işgüvencesinin bulunmaması nedeniyle) gibi durumlarda işçinin aleyhine de olabilir. Ayrıca işçi sendikalarının bağtlayacakları toplu iş sözleşmelerine yabancı para ile ödeme şartı koymak için direnmeleri, uzlaşma alanını daraltacaktır. Kanaatimizce, işçi ücretlerinin yabancı para ile ödenmesinin yaygınlık kazanması Türk Parasının Kıymetinin Korunması Hakkındaki Kanunun ruhuna da aykırı düşer. T.P.K.H.K. uyarınca çıkarılan karamamedeki değişikliklerin asıl amacı, Türk Parasının, Dünya piyasalarıyla adaptasyonunu sağlamaktır. Ancak, hizmet akitlerinde, ücretin dövizle ödenmesi şartı sanırız bu amacı aşmaktır. Ayrıca, çalışma karşılığı verilecek ücretin para biriminin tespitinde, emredici hükmün terkedilip, irade serbestisi tanınması, sosyal ve ekonomik bakımdan güçsüz olan işçinin emeğinin işverenler tarafından istismar edilebileceği iddiasını da gündeme getirir. İleri sürdüğümüz gerekçelerden de anlaşıldığı gibi konu çok tartışmalıdır. Bu kadar tartışmalı bir konuda gerçek olmayan bir hukuk boşluğu olduğunu savunmak gerçektede güçtür. Nitekim, işçinin ücretinin, Türk Parasının değer kaybından dolayı olumsuz yönde etkilenmesi önlenmek isteniyorsa, hizmet akitlerine "döviz değeri kaydı" koyulabilir. 17 sayılı karamame zamanında dahi Türkiyede bu tür kayıtları içeren sözleşmeler geçerli sayılıyor iken, Fransa'da mahkemeler bu türlü kayıtları kamu düzenine aykırı bulmakta ve batıl saymaktadır. (TEKİNAY / AKMAN / BURCUOĞLU / ALTOP, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 6.bası, İstanbul 1988, s.1038)

V. İş K. m.26/2.f.'sının emredici (iş hukukunda mutlak emredici) nitelikli bir düzenleme olduğunun kabulü halinde emredici hükme aykırılığın

sonuçları Borçlar Hukukundaki sonuçlarla aynı mı olacaktır? Borçlar hukuku alanında emredici kurallara aykırılığın yaptırımı sözleşmenin başlangıcından itibaren geçersizliğidir. (Andreas von TUHR, Borçlar Hukuku 1-2, çev:Avukat Cevat Edege, Ankara 1983, s.220) Ancak, hizmet akdinin başlangıcından itibaren geçersiz sayılması, İş Hukuku'nun "işçiyi koruma ilkesi"ne uygun düşmez. İş K.m.26/2.f.ya uymaksızın yabancı bir para birimi üzerinden sözleşmenin kararlaştırılması, hizmet akdinin sadece ileriye etkili olacak şekilde geçersiz sayılması sonucunu doğurur. (Özer SELİÇİ, Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul 1977, s.55) İş K. m.26/2.f.sının konulmasındaki amaç, bu kurala uyulmaması durumunda, iş akdinin butlanı sonucunu doğurup işçiyi zarara uğratmak değil, kamunun yararını korumaktır. Emredici kurallara aykırı hizmet akdinin başlangıçtan itibaren geçersiz sayılması, yasa koyucunun amacına tümüyle aykırı bir yorum tarzıdır (Sarper SİZEK, İş Güvenliği Hukuku, Ankara 1985, s.184). Bu konuda dayanak noktası olarak, B.K.m.20/2.f.sı uygulama alanı bulur.Bu hükme uygun olarak, hizmet akdinin tümünü değilde, sadece yasaya aykırı hükümlerini geçersiz saymak gerekir (SÜZEK,s.185). Hatta yasaya aykırı hükümleri olmaksızın, hizmet sözleşmesinin yapılmayacağı ispat edilse dahi, sözleşmenin tamamı (B.K. 20/11 nin son cümlesindeki hüküm gereğince batıl sayılmaz (Kenan TUNÇOMAĞ, İş Hukukunun Esasları, İstanbul 1988, s.97). "Gerçekten, bazı hallerde ihlal edilen emredici kuralın gayesi, sözleşmenin belirli bir hükümün olmasaydı, taraflardan birinin farazi iradesi uyarınca o sözleşmenin yapılmayacağı ispatlanmış bulunsa bile, geçersizliğin sadece o hükme inhisar ettirilmesini gerektirebilir. Bu husus özellikle sözleşmenin geçersiz hüküm olmaksızın varlığını sürdürmesinin, kamu yararı veya sözleşmenin ekonomik açıdan güçsüz tarafının çıkarı doğrultusunda olduğu hallerde sözkonusu olur." (SÜZEK, s.185, eserinde nakledilen; Haluk TANDOĞAN, La nullite l'annulation et la resiliation partielles des contrats, Geneve 1952, s.86)

"Borçlar hukukunun genel prensipleri, ancak İş Hukukunun özel karakterine aykırı düşmedik-

çe uygulanmaktadır."(Turhan ESENER, İş Hukuku, Ankara 1978, s.4) İncelenen olayda, "hizmet akdinin başlangıcından itibaren geçersiz sayılması, tarafların ifa ettikleri edimlerin sebepsiz zenginleşme kurallarına göre iade ile zorunlu tutulmaları, tatmin edici sonuçlar vermez. Zira herşeyden önce işçinin gördüğü iş, yani emek edimi iade edilemez. Ancak onun değerinin verilmesi sözkonusu olabilir; bu da her zaman tam bir karşılık sağlamaz." (EKONOMİ, s.160, 161; Atıfta anılan: Hueck A.-Nipperdey. H.C., Lehrbuch des Arbeitsrechts, I Band, 7.Auflage, Berlin und Frankfurt 1963, s.184; F.H. SAYMEN, İşçi Sıfatı-Batıl İş Akdi- Sigortalı Olma, Karar İncelemesi, İHFM. C.XXIV, Sayı:1-4, s.492, 493; SELİÇİ, s.56) Olayımızda bunun açık bir örneği görülmektedir. Emeğin değerinin ne şekilde verileceği hükmünün, hükümsüz olması sorunu çıkmaza sürüklemektedir. Ayrıca tarafların, icrasına başlanmış hizmet edimini kabul etmiş olmaları, icra süresi için butlan sebebine dayanmaları durumunda önceki davranışlarıyla çelişki halinde olmaları (venire contra factum proprium) sebebiyle dürüstlük kuralıyla da bağdaşmaz. (SELİÇİ, s.60)

Probleme ışık tutması amacıyla, bu noktada, Yargıtayın 18.6.1958 tarihli, ünlü İçtihadı Birleştirme Kararına değinmek gerekir. Bu karara göre "İş Kanunlarının ve İşçi Sigortalı Kanunlarının kabulündeki ilk gaye, işçinin menfaatlerini korumak olmasına, belli işte çalışması yaş veya kadın olması itibarıyla veya işin ağır işlerden bulunması gibi sebeplerle yasak olan bir kimsenin (Veleki hilesiyle durumu saklayarak) işçi sıfatını kazanmış olması halinde butlan sebebini taraflardan birisi ileri sürüncüye kadar işçi sayılmasının ve işçiliğin sağladığı hak ve yetkilerden ve bu arada sigortalı olma hakkından istifade etmesinin İş Kanunu ve İşçi Sigortalı Kanunlarının kabul edilmiş gayesine uygun ve bunun aksine olan düşüncenin kanunun gayesine aykırı olacağına ve iş akdinin hükümsüz olmasını gerektiren bir hukuk kaidesinin, akdin hükümsüz sayılmasıyla korunmak istenilen kimsenin aleyhine neticeler verecek şekilde tatbikinin kanunun gayesine uygun olarak tefsiri lazım geldiği yollu hukuk kaidesine aykırı düşeceğine...göre Ticaret Daire-

sinin içtihadı, kanunun ruhuna uygun ve doğrudur" (Y.İ.B.K., 18.6.1958, E.20, K.9, RG 30.9.1958, S.10020. Aynı doğrultuda 9.H.D., 9.4.1970, E.1555, K.3438, T.İ.K., 1972, II, s.427). "Görüldüğü gibi bu kararda, borçlar hukukunda geçersizlik yaptırımının baştan itibaren hüküm ve sonuç meydana getirmesi, iş hukukunun işçiyi koruyucu amacına aykırı düşmesi, getirilen işçi sağlığına ilişkin hükümlerle korunmak istenilen kimsenin aleyhine sonuçlar vermesi nedeniyle uygun bulunmamış ve iş hukukunda geçersizliğin ancak geleceğe dönük etki yaratacağı hükme bağlanmıştır"(Sarper SÜZEK, İş Hukukunda Düzenleme Boşluklarının Doldurulması; M.ekonomi Armağanı, s.135) Öğretide SÜZEK; hizmet akdinin işgüvenliği kurallarına aykırılık nedeniyle geçersiz sayılan hükmünün oluşturduğu boşluğun, toplu iş sözleşmesi, iş mevzuatı veya genel hükümlere göre doldurulacağı kanaatinde. (SÜZEK, İş Güvenliği, s.185) Bu açıklamalar doğrultusunda, yabancı para borcuyla ilgili sözleşmedeki düzenlemenin butlanla sakat olması, bir boşluk doğurmaktadır ve İş K.nun 26.m./2.f.'sındaki hüküm, bu boşluğu doldurur.

VI- Yargıtayın sözkonusu davayı çözüm tarzı, B.K. m.83 doğrultusundadır (Yarg. 9.HD. 1990 yılında verdiği bir kararda da BK. m.83 hükmünü uygulamıştır. Mark olarak kararlaştırılan ücretin, hizmet akdinde "aynen ödenir veya bunun yerini tutan bir ibare" bulunmaması dolayısıyla o ayın son günündeki kur karşılığı Türk

parasıyla ödenmesine karar verilmiştir. Yarg. 9.HD.E.1990/3925,K.1990/7031, T.8.6.1990, İş ve Hukuk Dergisi, Yıl:25, Sayı:204, Temmuz 1990, s.27-28; aynı yönde diğer bir karar için bak.Yarg. 9.H.D., E.1990/3925, K.1990/7031, T. 8.6.1990). Gerçektende Yargıtay'a göre, davacı işçi sözleşmede kararlaştırılan Libya Dinarını yabancı para borcu olarak isteyebilir. Yargıtay, davacı işçinin alacaklarının Libya dinarı olarak aynen veya fiili ödeme tarihindeki efektif kur üzerinden Türk Lirası karşılığının davalılardan tahsiline karar verilir diyerek iki seçenek ortaya koymuş, ancak bu seçeneklerden hangisinin tercih edileceğine davacının mı, davalının mı yoksa mahkemenin mi karar vereceği konusunda bir açıklık getirmemiştir. Eğer B.K. 83.m/2.f. doğrultusunda bir çözüm tarzı benimsenirse, her halde bu hak davalı işverene tanınacaktır. Karardan anlaşıldığı kadarıyla "aynen" veya bunun yerini tutan bir ibare sözleşme metninde bulunmamaktadır.

Kanımızca, Yargıtayın, İş K.'nun 26. maddesindeki işçi ücretinin Türk parasıyla ödeneceğine ilişkin mutlak emredici nitelikteki düzenlemesi yönünde hüküm tesis etmesi gerekirdi. İş hukukunun kendisine özgü niteliği, B.K. m.83 doğrultusunda hüküm tesisini imkansız kılmaktadır. Alacakların, muacceliyet tarihindeki kur karşılığı Türk parası ile ödenmesi icap ederken, Libya dinarı olarak ödenebileceği yönündeki kararına katılmıyoruz.

BAŞSAĞLIĞI

Sendikamız Üyesi Batıçim-Batı Anadolu Çimento San. A.Ş.
Yönetim Kurulu Başkan Vekili

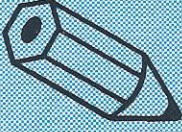
Necdet Besim BÜKAY'ın

Vefatını üzüntü ile öğrendik.

Merhuma Allah'tan Rahmet, mesai arkadaşlarına ve kederli ailesine
sabr ve başsağlığı dileriz.

Çimento İşveren Dergisi

HUKUK

Tarafların Toplu İş Sözleşmesinin Bazı Hükümlerinin Değiştirilmesi Yönünde Yaptıkları Anlaşma Asıl Sözleşmenin Eki Niteliğinde Olup Geçerlidir.

T.C.

KESTEL

ASLİYE HUKUK (İŞ) MAHKEMESİ

ESAS NO : 1995/155

KARAR NO : 1996/115

Hakim : .....

Katip : .....

Davacı : .....

Vekili : .....

Davalı : .....

Vekili : .....

Dava : Tazminat

Dava Tarihi : 22.08.1995

Karar Tarihi : 19.09.1996

Davacı vekilinin davalı ..... Anonim Şirketi aleyhine mahkememize açmış olduğu işbu davanın iş mahkemesi sıfatı ile yapılan açık duruşması sonunda dosya incelendi.

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

Davacı vekili dilekçesi ile müvekkilinin davalı şirkete ait işyerinde işe başlayıp, çalışmaya devam etmekte iken ihbar ve kıdem tazminatı ödenerek iş sözleşmesinin 31.07.1995 tarihinde sona erdirildiğinin, sözleşmenin ikinci yıl Toplu İş Sözleşmesinin 41.nci maddesine göre eksik uygulandığını, müvekkilinin işine son verildiği tarihe kadar geçen sürede birikmiş ücret, ikramiye ve fazla çalışma ücreti farkı alacağı olduğunu, müvekkilinin işine son verildiğinde müvekkiline ödenen ihbar tazminatı ile, müvekkilinin Toplu İş

Sözleşmesi zammı itibariyle alması gereken son ücretine göre hesaplanacak ihbar tazminatı arasındaki fark kadar alacağını bulduğunu bu nedenlerle ihbar tazminatı farkı, ücret ve ikramiye farkı ve fazla çalışma ücreti farkı olarak şimdilik 3.000.000.- liranın davalıdan alınmasına ihbar tazminatı farkı için yasal faiz, diğer haklar için 2822 sayılı yasanın 61.nci maddesi uyarınca en yüksek işletme kredisi faizi yürütülmesine, fazlaya ilişkin dava hakkının saklı tutulmasına, yargılama giderleri ile Avukatlık ücretinin de davalıya yükletilmesine karar verilmesini dava ve talep etmiştir.

Davalı Şirket vekili savunmalarında; Müvekkilli şirketin ..... İşverenleri Sendikası üyesi, davacının ise ..... Sendikası üyesi olduğunu, iki sendika arasında 01.01.1994- 31.12.1995 dönemi Grup Toplu İş Sözleşmesinin ücret zammına ilişkin 41.nci maddesinin ikinci yıl zammının 28.12.1994 tarihli protokol ile belirlendiğini protokolün hiçbir itiraza uğramaksızın 01.01.1995 tarihinde uygulanmaya başladığını davacının bu tarihten sonraki ücret ve sair haklarını itirazsız olarak aldığını davacının ihbar ve kıdem tazminatları ile ücret, ikramiye ve fazla çalışma paralarının protokole uygun olarak hesaplanmak suretiyle davacıya ödendiğini, davacının ödemeyi itirazsız kabul ettiğini ve şirketten hiçbir alacağını kalmadığını ileri sürerek davanın reddini yargılama giderleri ile Avukatlık ücretlerinin davacıdan tahsilini talep etmiş ve delil olarak protokolün örneğini ve ilgili Bakanlığa bildirildiğine dair yazıyı protokolün ilânına dair tutanağı ilgili Yargıtay içtihatlarını, doktriner yazıları dosyaya sunmuştur.

Toplanan Deliller

1- Davacının işyerinde çalışma süresini, işten çıkarıldığı tarihe kadar ödenen ücret, ikramiye ve fazla çalışma ücretlerini, işine son verildi-

ğinde ödenen ihbar tazminat miktarını gösterir bordro ve belgeler,

2- Davacının ..... Sendikası üyesi olduğuna dair üye kayıt fişi ve işine son verildiği tarihte üyeliğinin devam ettiğine dair sendika yazısı,

3- İşçi ve İşveren Sendikaları arasında imzalanan 01.01.1994 - 31.12.1995 tarihli Grup Toplu İş Sözleşmesi,

4- ..... Sendikasına ait Tüzük,

5- Davalı şirketin 1994 ve 1995 yıllarına ait kâr ve zarar durumlarını gösterir bilanço örneği,

6- Davalının tutunduğu İşçi ve İşveren Sendikaları tarafından imzalanan 28.12.1994 tarihli protokol, protokolün ilgili Bakanlığa bildirildiğine dair yazı ve ilân tutunağı,

7- Protokolün geçerliliği konusunda Uzman Bilirkişi raporu.

Bu Duruma Göre

Davacının Üyesi olduğu ..... Sendikası ile davalı işverenin bağlı bulunduğu ..... Sendikası arasında 01.01.1994 - 31.12.1994 tarihleri arasında geçerli olmak üzere 27.01.1994 tarihinde Toplu İş Sözleşmesi imzalanmış olup, yine adı geçen iki sendika temsilcileri arasında 28 Aralık 1994 tarihinde imzalanan ve ilân edilen protokol ile daha önce imzaladıkları Toplu İş Sözleşmesinin "Ücret Zammı" başlıklı 41.nci maddesinin ikinci yıl zammı ile ilgili (II) bendinin (a) ve (b) paragrafları işveren lehine değiştirildiği anlaşılmıştır.

Uyuşmazlık konusu protokole geçerlilik tanınıp tanınmayacağına ilişkindir. Nitekim davacı vekili de 14.06.1996 tarihli oturumda "Eğer protokole geçerlilik tanınacak olursa, herhangi bir hak ve alacağımız yoktur" şeklinde imzalı beyanda bulunmuştur.

Toplanan tüm delillerin ışığında yapılan hukuki değerlendirmede taraf sendikaları arasında imzalanan 28.12.1994 tarihli protokolün yeni bir sözleşme olmadığı, mevcut Grup Toplu İş Sözleşmesi eki niteliğinde olduğu, Toplu İş Sözleşmesi taraflarının yetkileri olduğu sürece kural olarak Toplu İş Sözleşmesinin kimi hükümlerini değiştirebilecekleri ve yeni düzenlemeler yapabilecekleri, uyuşmazlık konusu davada işverence gerçekleştirilen protokol uygulamasının hukuka uygun ve protokolün taraflar için bağlayıcı olduğu uygulamada yargıtay içtihatlarının da bu yön-

de olduğu anlaşılmış olmakla; davacının davasının reddine karar vermek gerekmiştir.

HÜKÜM: Gerekçesi yukarıda açıklandığı üzere;

1- Davacının davasının REDDİNE,

2- Peşin alınan harcın mahsubu ile bakiye 123.300.- lira red harcının davalıdan alınması na,

3- Davacının yaptığı yargılama giderlerinin üzerinde bırakılmasına,

4- Davalı şirket kendisini vekille temsil ettirdiğinden Avukatlık asgari ücret tarifesi gereğince 300.000.- lira nispi ücret vekâletin davacıdan alınarak davalıya verilmesine,

dair taraf vekillerinin yüzlerine karşı kanun yolu açık olmak üzere verilen karar açıkça okunarak usulen teahhüt olundu. **19.09.1996**

Bu karar Yargıtay 9. HD'nin 4.12.1996 tarih ve E:1996/20258, K:1996/22440 sayılı ilamı ile onanarak kesinleşmiştir.

T.C.

YARGITAY

9. HUKUK DAİRESİ

ESAS NO : 1996/22601

KARAR NO : 1997/5561

KARAR TARİHİ : 20.03.1997

KARAR ÖZETİ

1475 Sayılı İş Kanununun 18. maddesine göre, aynı kanunun 17. maddesinde belirtilen haller sebebiyle doğan fesih yetkisinin işverence fiilin öğrenildiği tarihten itibaren altı işgünü geçtikten sonra kullanılması mümkün değildir.

DAVA :

Davacı, ihbar ve kıdem tazminatının ödetilmesine karar verilmesini istemiştir.

Yerel mahkeme davayı reddetmiştir.

Hüküm süresi içinde davacı avukatı tarafından temyiz edilmiş olmakla dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü.

YARGITAY KARARI :

Dosyadaki bilgi ve belgelere göre davacının 08.06.1995 günü çalışma arkadaşlarına

hakaret ettiği ve saldırıda bulunduğu belirtilmek suretiyle aynı gün tutanak tutulmuştur. Bundan sonra davalı işveren, davacının bu eylemi nedeniyle 17.06.1995 tarihinde iş sözleşmesini feshetmiş bulunmaktadır. 1475 sayılı İş Kanununun 18. maddesine göre aynı kanunun 17. maddesine göre doğan fesih yetkisinin işverence fiilen öğrenildiği tarihten itibaren altı işgünü geçtikten sonra kullanılması mümkün değildir. Somut olayda davalı işveren anılan yasal süreyi geçirip fesih hakkını kullanmış olduğundan iş sözleşmesinin haklı nedenle feshedildiğini kabul etmek olanağı yoktur. Bu nedenle davacı ihbar ve kıdem tazminatına hak kazanmış olduğundan, davanın reddi hatalı olup, hükmün bozulması gerekmektedir.

SONUÇ :

Temyiz olunan kararın yukarıda gösterilen sebepten BOZULMASINA, peşin alınan temyiz harcının istek halinde ilgiliye iadesine, 20.03.1997 gününde oy birliği ile karar verildi.

T.C.
YARGITAY
9. HUKUK DAİRESİ

ESAS NO : 1997/3861
KARAR NO : 1997/4850
KARAR TARİHİ : 12.03.1997

KARAR ÖZETİ

2821 sayılı Sendikalar Kanununun 9/3 maddesine göre Toplu İş Sözleşmesinin imzası sırasında taraf işçi sendikasına üye bulunmayanların TİS'den yararlanabilmeleri dayanışma aidatı ödemelerine bağlıdır. Dayanışma aidatı ödemek suretiyle TİS'den yararlanma istek tarihinden itibaren geçerli olur. Dayanışma aidatı ödeyerek TİS'den yararlanabilmek için her yeni sözleşme dönemi için ayrıca başvuru gerekir.

DAVA

Davacı, sosyal haklar ve ücret alacağıının ödetilmesine karar verilmesini istemiştir.

Yerel mahkeme, isteği kısmen hüküm altına almıştır.

Hüküm süresi içinde davalı avukatı tarafından temyiz edilmiş olmakla dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü:

YARGITAY KARARI

1- Dosyadaki yazılara, toplanan delillere kararın dayandığı kanuni gerektirici sebeplere göre, davalının aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan temyiz itirazları yerinde değildir.

2- Davacı davalıya ait işyerinde uygulanmakta olan Toplu İş Sözleşmesinden işverence yararlandırılmadığından bahisle bu sözleşmeden doğan hakların ödenmesini talep etmiştir.

Davalı davanın reddini savunmuştur.

Mahkemece davanın kabulüne karar verilmiştir.

Dosyadaki bilgi ve belgelere göre işyerinde uygulanan Toplu İş Sözleşmelerinden 01.01.1993-31.12.1994 dönemi ve 01.01.1995- 31.12.1996 dönemlerini kapsayacak haklar için hüküm kurulmuştur. Oysa ilk dönem Toplu İş Sözleşmesi yürürlüğe girdikten bir süre sonra davacı tarafından dilekçe verilerek sözleşmeden yararlandırılması istenmiştir. Davacının diğer Toplu İş Sözleşmesi dönemi için bu konuda herhangi bir dilekçe verdiği saptanmamıştır. 2821 sayılı kanunun 9/3.maddesine göre Toplu İş Sözleşmesinin imzası sırasında taraf işçi sendikasına üye bulunmayanların Toplu İş Sözleşmesinden yararlanabilmeleri dayanışma aidatı ödemelerine bağlıdır. Dayanışma aidatı ödemek suretiyle Toplu İş Sözleşmesinden yararlanma istek tarihinden itibaren geçerli olur. Bu durumda davacı 01.01.1993-31.12.1994 tarihleri arasında geçerli olan Toplu İş Sözleşmesi için başvuru tarihinden itibaren yararlanabilecektir.

01.01.1995-31.12.1996 yürürlük süreli Toplu İş Sözleşmesi için davacı başvuru dilekçesi vermiş ise bu sözleşmeden yararlanmıştır. Aksi halde yararlanması mümkün değildir. Bu hususlar göz önünde tutulmadan ve herhangi bir araştırma ve inceleme yapılmadan hüküm tesisi hatalıdır. Hükmün bu nedenle bozulması gerekmektedir.

SONUÇ

Temyiz olunan kararın yukarıda yazılı sebepten BOZULMASINA, peşin alınan temyiz harcının istek halinde ilgiliye iadesine, 12.03.1997 gününde oybirliği ile karar verildi.

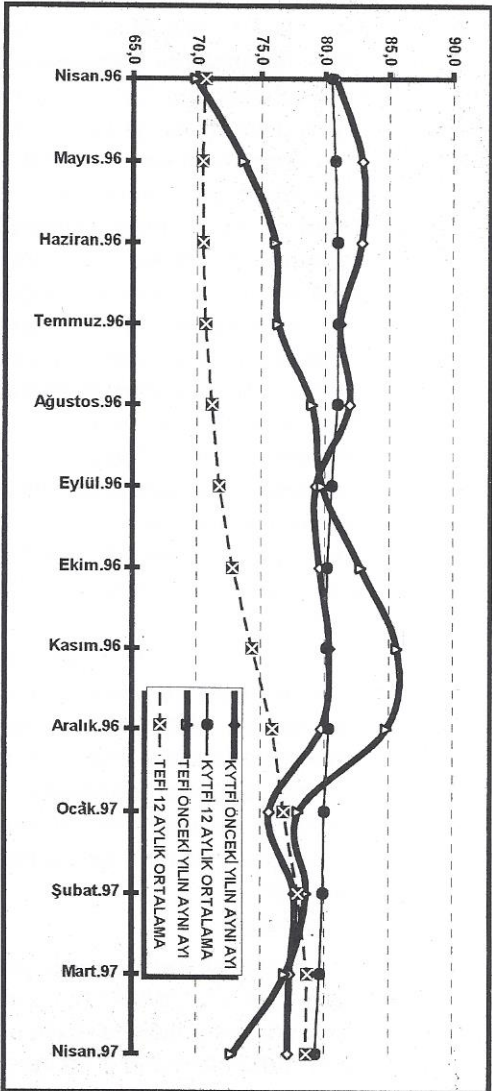

İSTATİSTİK

DEVLET İSTATİSTİK ENSTİTÜSÜ TÜKETİCİ FİYATLARI VE TOPTAN EŞYA FİYATLARI İNDEKSİNE GÖRE ENFLASYON RAKAMLARI KARŞILAŞTIRMASI (1994 = 100)

KYTFİ ÖNCEKİ YILIN AYNI AYI	KYTFİ 12 AYLIK ORTALAMA	TEFİ ÖNCEKİ YILIN AYNI AYI	TEFİ 12 AYLIK ORTALAMA
Nisan .96	80,8	69,9	70,6
Mayıs .96	82,9	73,7	70,4
Haziran .96	82,9	76,2	70,5
Temmuz .96	81,2	76,3	70,7
Ağustos .96	81,9	81,0	71,2
Eylül .96	79,3	80,5	71,8
Ekim .96	79,6	80,2	72,8
Kasım .96	80,4	80,1	85,7
Aralık .96	79,8	80,4	84,9
Ocak .97	75,7	80,0	78,0
Şubat .97	77,7	79,9	78,6
Mart .97	77,3	79,6	77,0
Nisan .97	77,2	79,3	72,8

KYTFİ: Kentel Yerler Tüketici Fiyatları İndeksi
TEFİ: Toptan Eşya Fiyatları İndeksi

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü